

Alt det vi IKKE ved

FRA
BIG BANG
TIL
MODERNE Menneske

Universets historie

Første atomer
379.000 år

Udviklingen af galakser, planeter, etc.

Big Bang

Første stjerner omkring
200 millioner år

Big Bang udvidelsen

13.8 milliarder år

Hubble-teleskopet

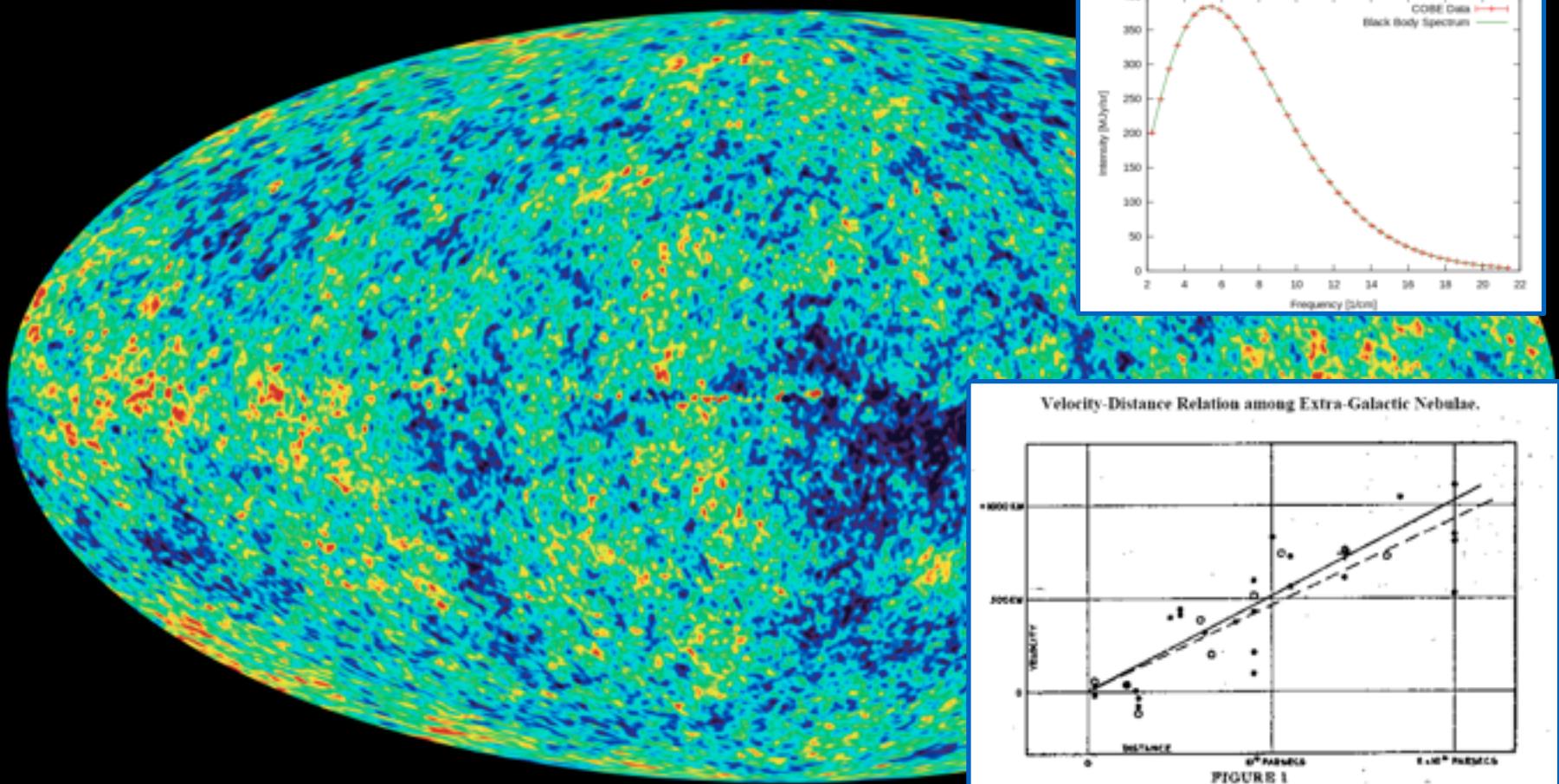

Det tidlige univers

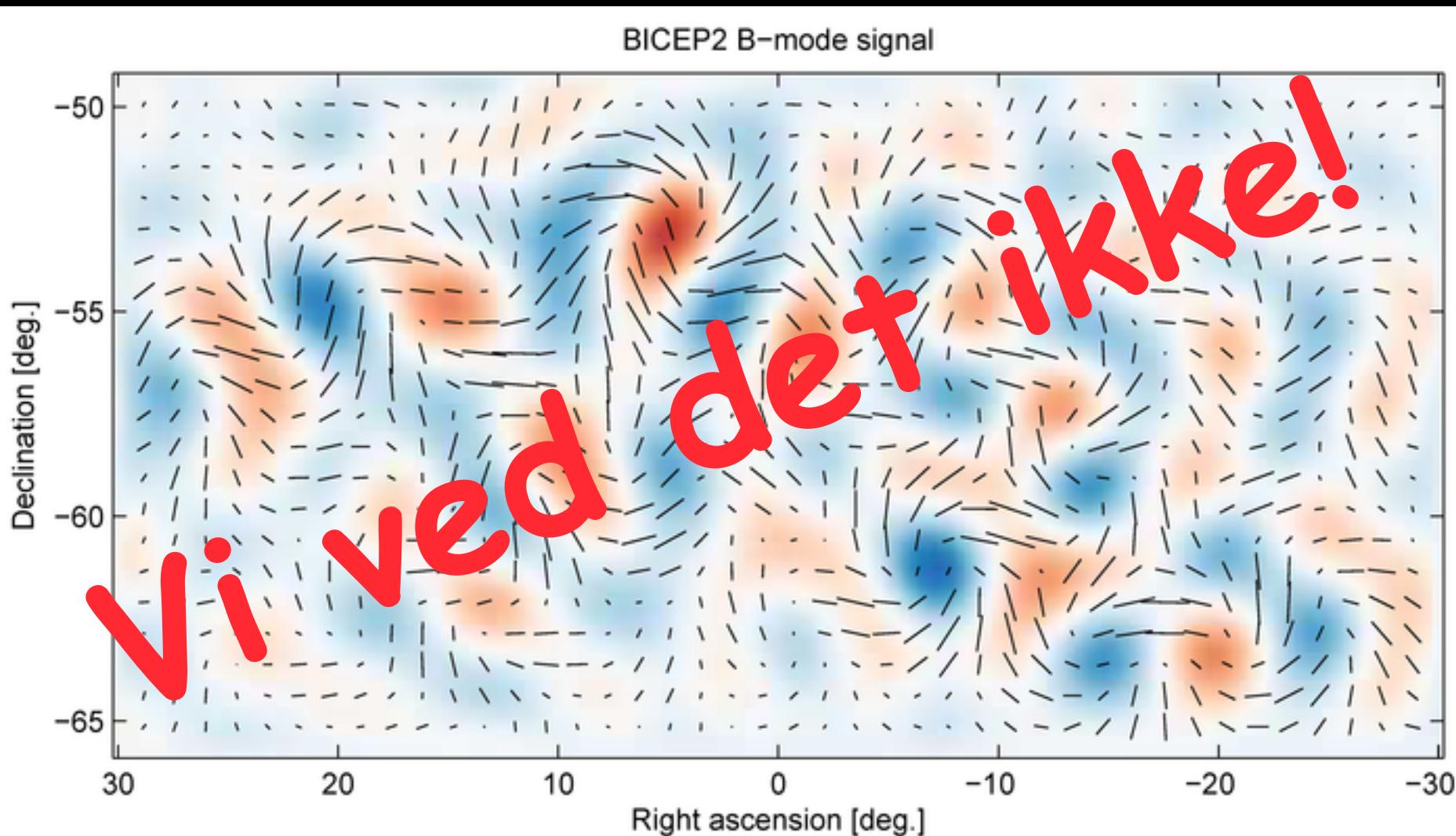
Første billede af Universet

(snapshot af universet, 379.000 år gammelt)

Hvordan så det ud før?

Det tidligste univers

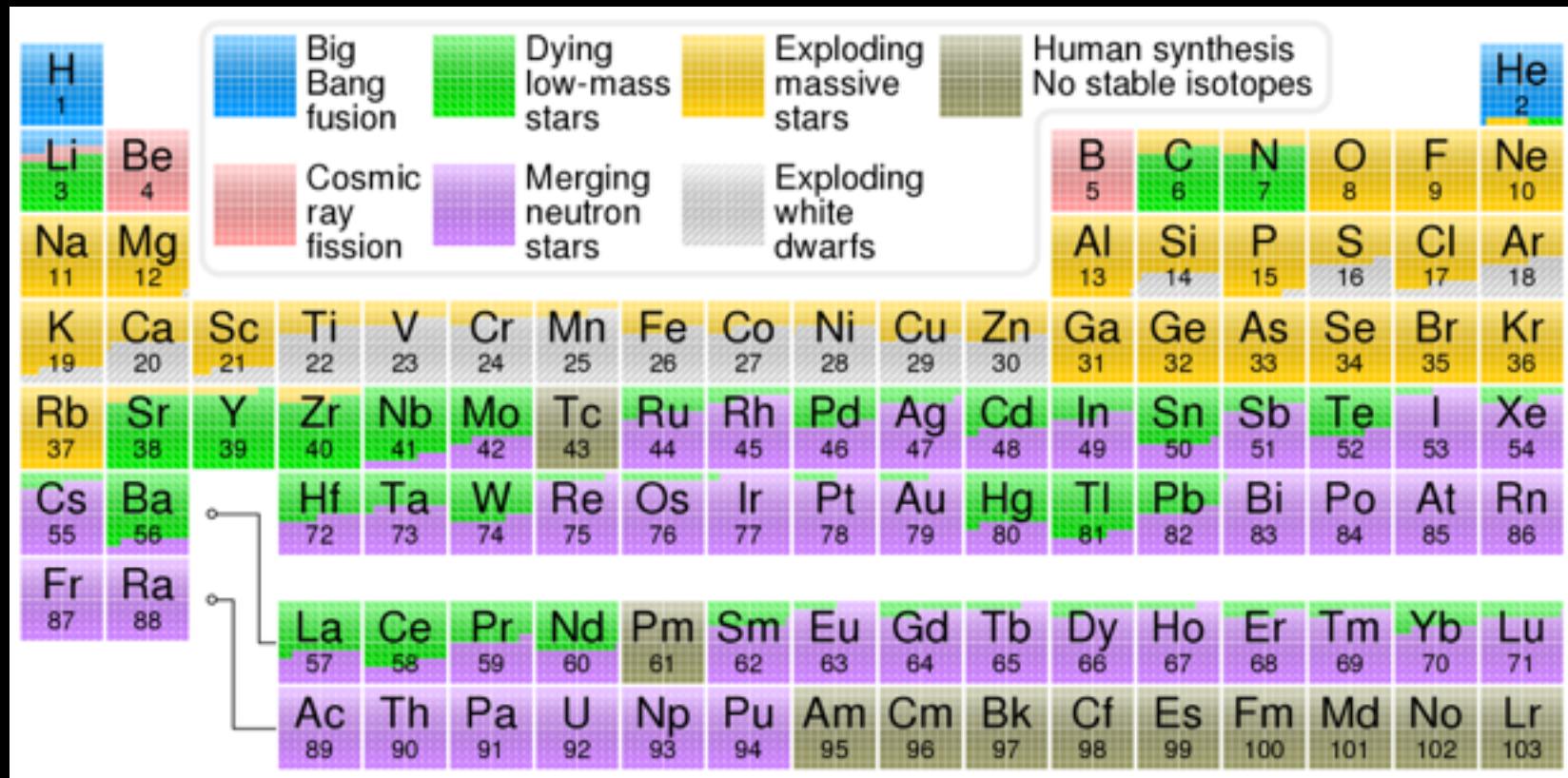
Universets bestanddele

Elementernes oprindelse

(august 2017 version)

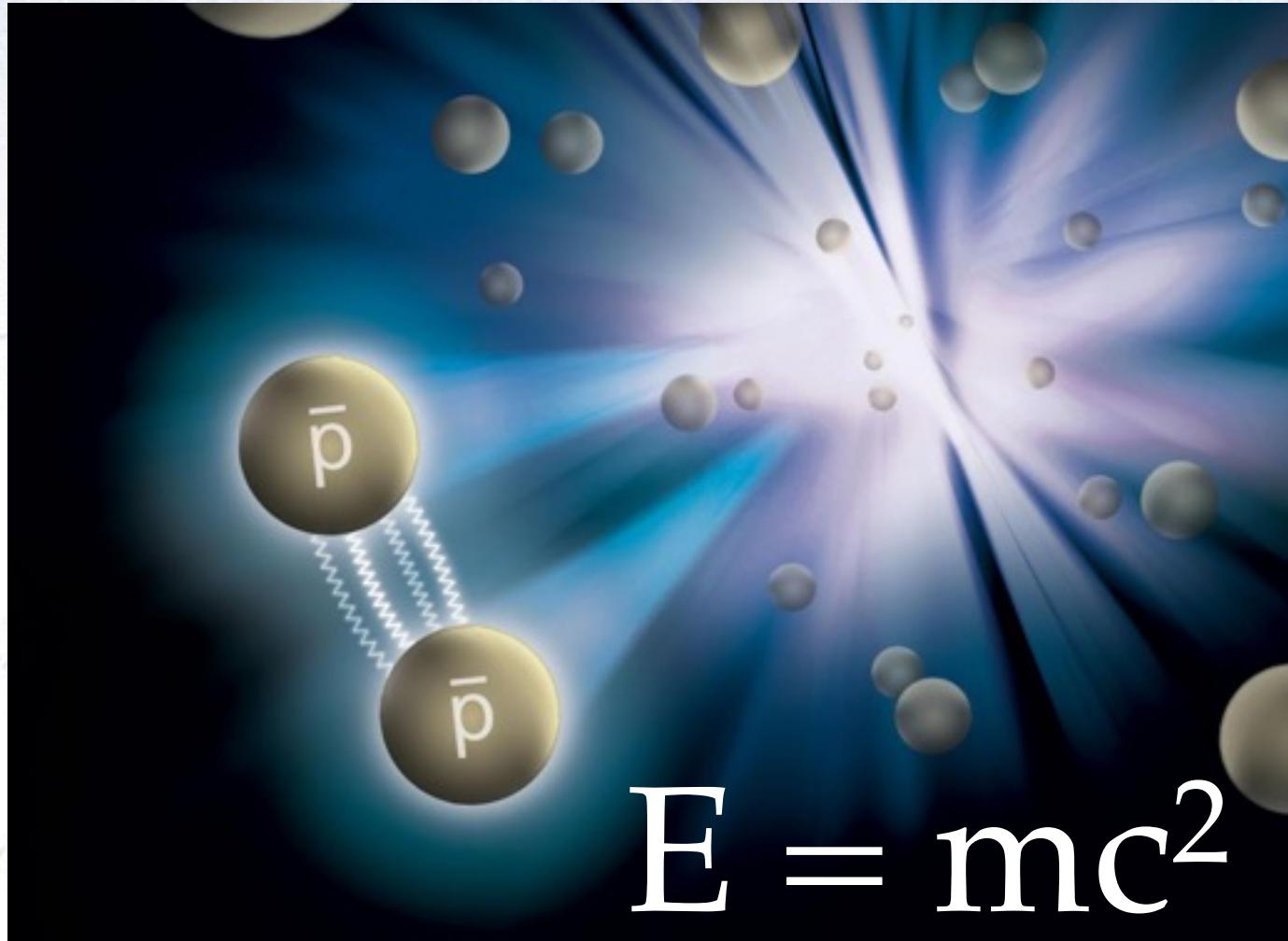
Der er også mange ting, som vi godt ved noget om, men hvor vores viden er begrænset og/eller med fejlagtige detaljer.

Historien om grundstofferne oprindelse er et godt eksempel.

Stof vs. Antistof

Fra energi blev der i starten af Universet skabt lige store mængder stof og antistof, men af en eller anden grund ”vandt” stoffet.

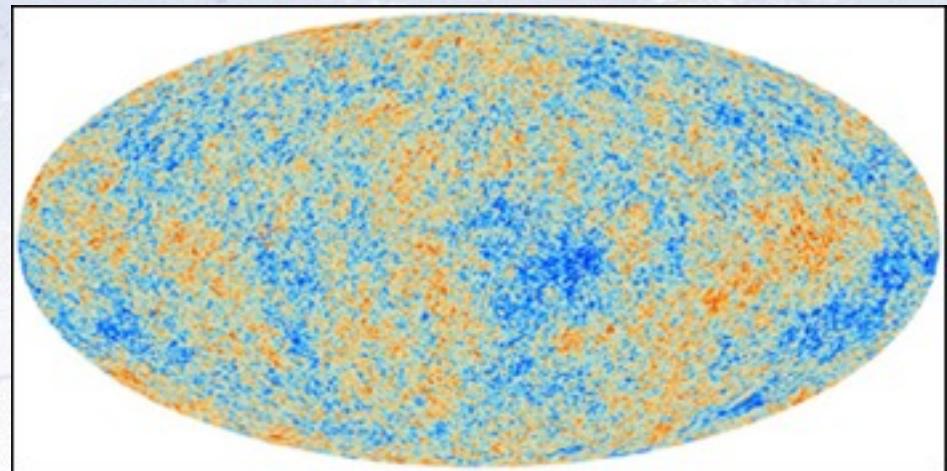

Ingredienser til stof i Universet

Hvad ved vi:

For hver **1 proton** var der omkring **1.000.000.000 fotoner!**

Disse fotoner ser vi i den kosmiske mikrobølge baggrundsstråling, som skabtes ved annihilationen mellem stof og antistof i det tidlige Univers.

Cosmic Microwave Background as measured by Planck.

Hvilke ingredienser kræves der for at få den krævede stof-antistof asymmetri?

Disse krav ("Sakharov betingelser") er:

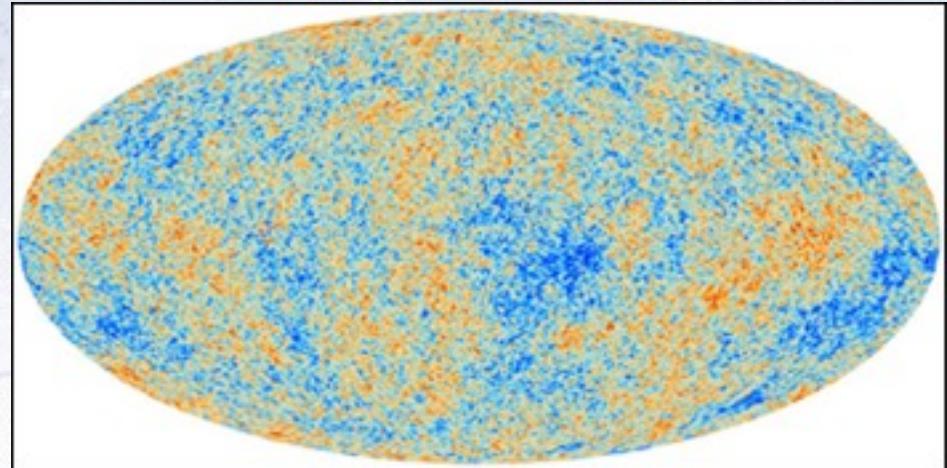
- Brud på Baryon number (B) bevarelsen.
- C- og CP-symmetribrud.
- 1. ordens faseovergang.

Ingredienser til stof i Universet

Hvad ved vi:

For hver **1 proton** var der omkring **1.000.000.000 fotoner!**

Disse fotoner ser vi i den kosmiske mikrobølge baggrundsstråling, som skabtes ved annihilationen mellem stof og antistof i det tidlige Univers.

Cosmic Microwave Background as measured by Planck.

Hvilke ingredienser kræves der for at få den krævede stof-antistof asymmetri?

Disse krav ("Sakharov betingelser") er:

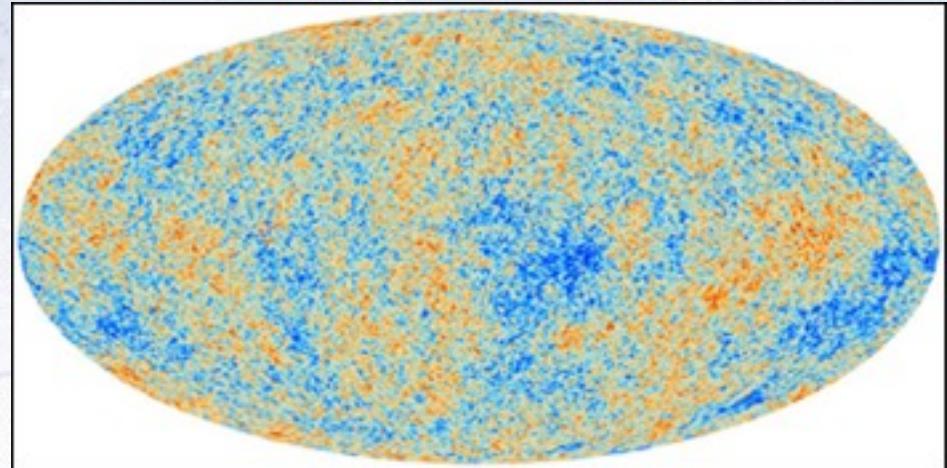
- Brud på Baryon number (B) bevarelsen. ✓ (gennem sphalerons)
- C- og CP-symmetribrud.
- 1. ordens faseovergang.

Ingredienser til stof i Universet

Hvad ved vi:

For hver **1 proton** var der omkring **1.000.000.000 fotoner!**

Disse fotoner ser vi i den kosmiske mikrobølge baggrundsstråling, som skabtes ved annihilationen mellem stof og antistof i det tidlige Univers.

Cosmic Microwave Background as measured by Planck.

Hvilke ingredienser kræves der for at få den krævede stof-antistof asymmetri?

Disse krav ("Sakharov betingelser") er:

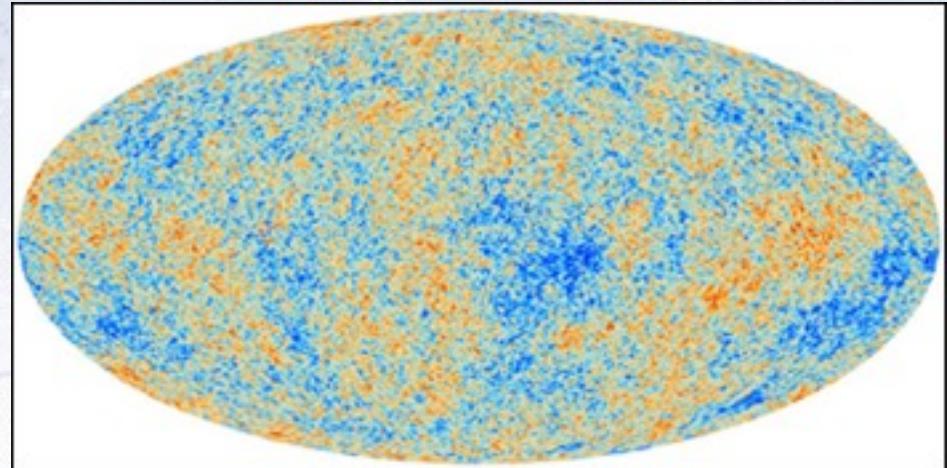
- Brud på Baryon number (B) bevarelsen. ✓ (gennem sphalerons)
- C- og CP-symmetribrud. ✓ (med quarker & måske leptoner?)
- 1. ordens faseovergang.

Ingredienser til stof i Universet

Hvad ved vi:

For hver **1 proton** var der omkring **1.000.000.000 fotoner!**

Disse fotoner ser vi i den kosmiske mikrobølge baggrundsstråling, som skabtes ved annihilationen mellem stof og antistof i det tidlige Univers.

Cosmic Microwave Background as measured by Planck.

Hvilke ingredienser kræves der for at få den krævede stof-antistof asymmetri?
Disse krav ("Sakharov betingelser") er:

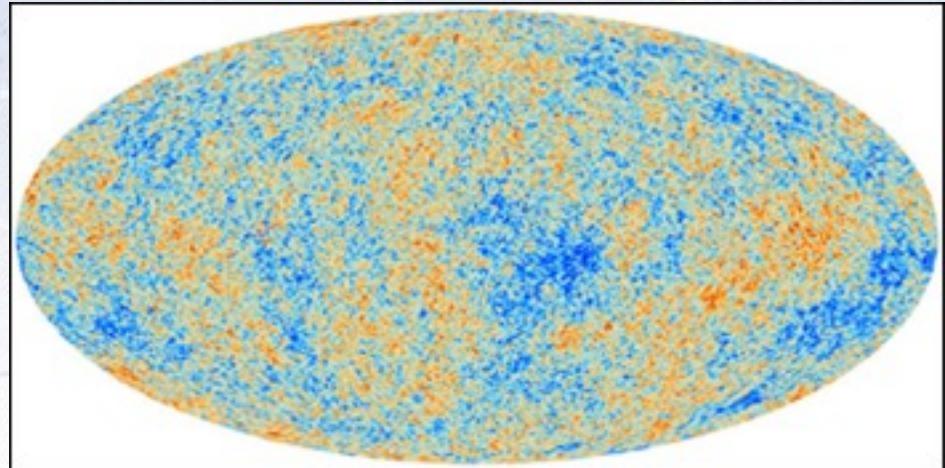
- Brud på Baryon number (B) bevarelsen. ✓ (gennem sphalerons)
- C- og CP-symmetribrud. ✓ (med quarker & måske leptoner?)
- 1. ordens faseovergang. ✓ (fra Higgs-partiklen)

Ingredienser til stof i Universet

Hvad ved vi:

For hver **1 proton** var der omkring **1.000.000.000 fotoner!**

Disse fotoner ser vi i den kosmiske mikrobølge baggrundsstråling, som skabtes ved annihilationen mellem stof og antistof i det tidlige Univers.

Cosmic Microwave Background as measured by Planck.

Hvilke ingredienser kræves der for at få den krævede stof-antistof asymmetri?
Disse krav ("Sakharov betingelser") er:

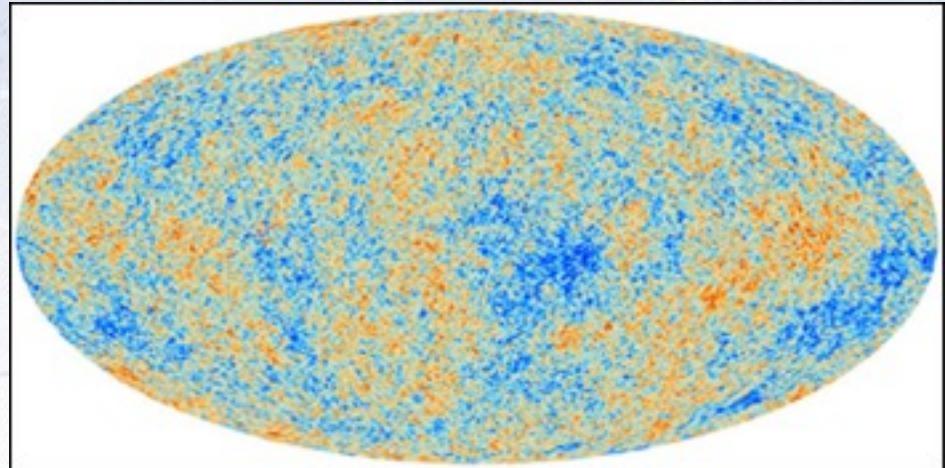
- Brud på Baryon number (B) bevarelsen. ?? (gennem sphalerons)
- C- og CP-symmetribrud. ✓ (med quarker & måske leptoner?)
- 1. ordens faseovergang. ✓ (fra Higgs-partiklen)

Ingredienser til stof i Universet

Hvad ved vi:

For hver **1 proton** var der omkring **1.000.000.000 fotoner!**

Disse fotoner ser vi i den kosmiske mikrobølge baggrundsstråling, som skabtes ved annihilationen mellem stof og antistof i det tidlige Univers.

Cosmic Microwave Background as measured by Planck.

Hvilke ingredienser kræves der for at få den krævede stof-antistof asymmetri?
Disse krav ("Sakharov betingelser") er:

- Brud på Baryon number (B) bevarelsen. ?? (gennem sphalerons)
- C- og CP-symmetribrud. ✓ (med quarker & måske leptoner?)
- 1. ordens faseovergang. ✓ (fra Higgs partiklen)

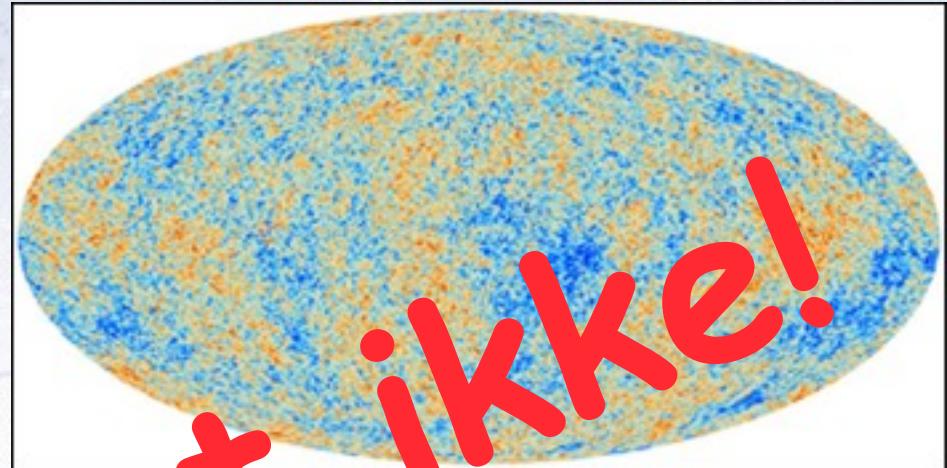
Faktisk IKKE!...

Ingredienser til stof i Universet

Hvad ved vi:

For hver **1 proton** var der omkring **1.000.000.000 fotoner!**

Disse fotoner ser vi i den kosmiske mikrobølge baggrundsstråling, som skabtes ved annihilationen mellem stof og antistof i det tidlige Univers.

Cosmic Microwave Background as measured by Planck.

Hvilke ingredienser kræves der for at få den krævede stof-antistof asymmetri?
Disse krav ("Sakharov-kriterierne") er:

- ~~Vi~~ ved det ikke!
- Brud på Baryon number (B) bevarelsen. ?? (gennem sphalerons)
 - $\bar{C} \leftrightarrow C$ -og CP -symmetribrud. ✓ (med quarker & måske leptoner?)
 - 1. ordens faseovergang. ✓ (fra Higgs partiklen)

Faktisk IKKE!...

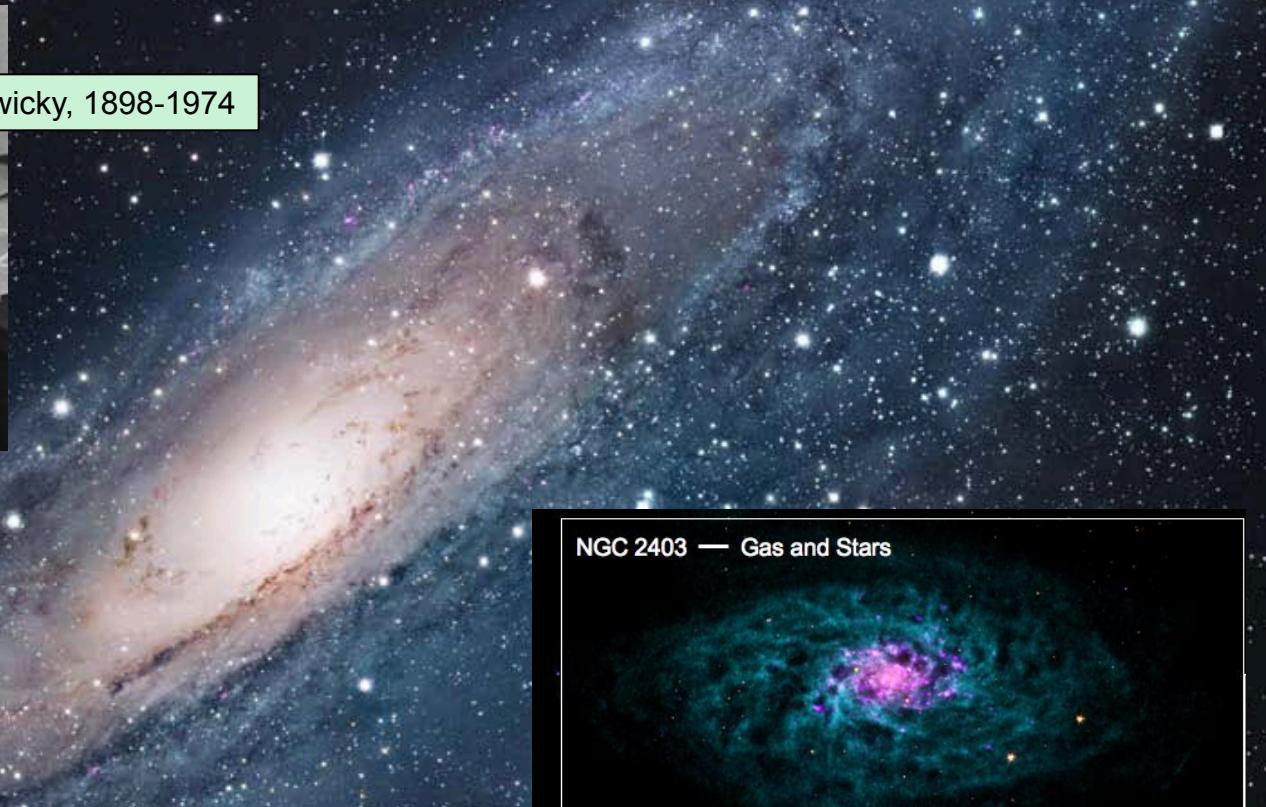
men interessant!

... vi rammer en faktor 10.000.000 ved siden af

Galaksers rotation

Fritz Zwicky, 1898-1974

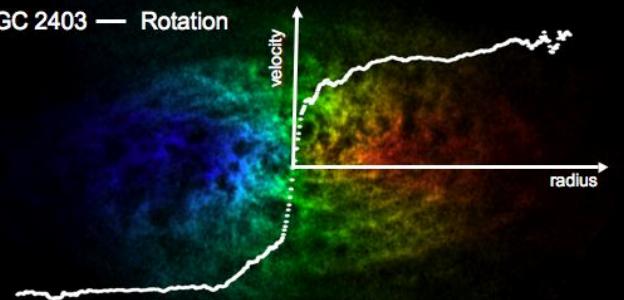
Vera Rubin, 1928-2016

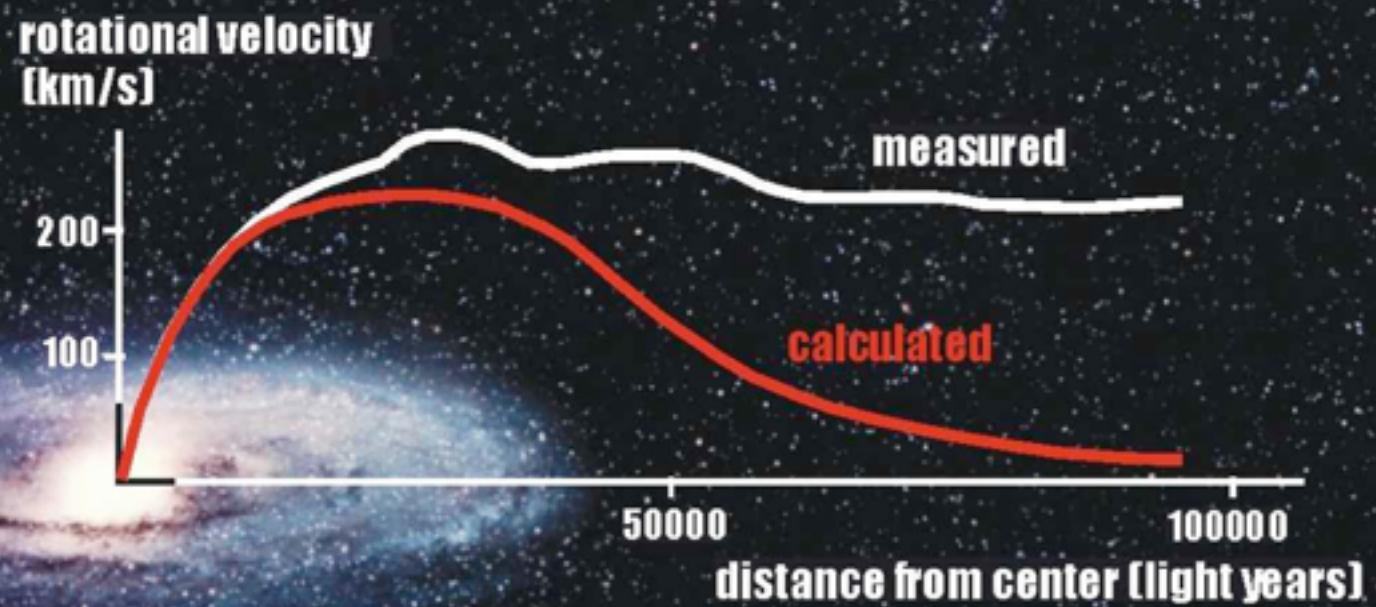
NGC 2403 — Gas and Stars

15,000 light years

NGC 2403 — Rotation

Galaksers rotation

Galaksers rotation

Mørkt stof får galakser til at rotere hurtigere, end man ville fra blot at betragte alt det "normale" lysende materiale i galaksen.

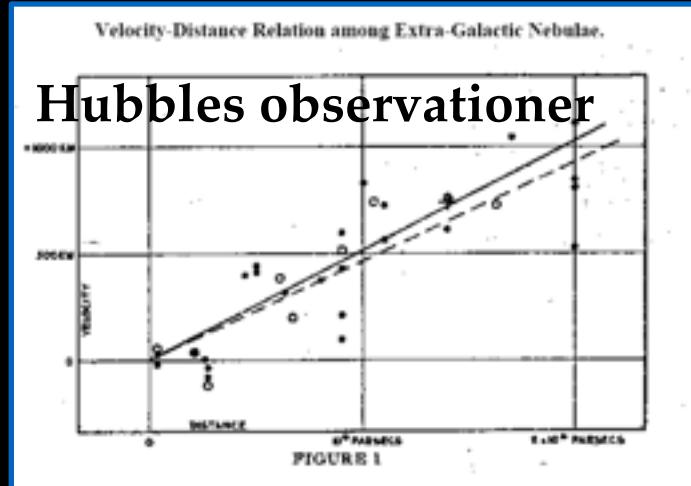
With Dark Matter

Without Dark Matter

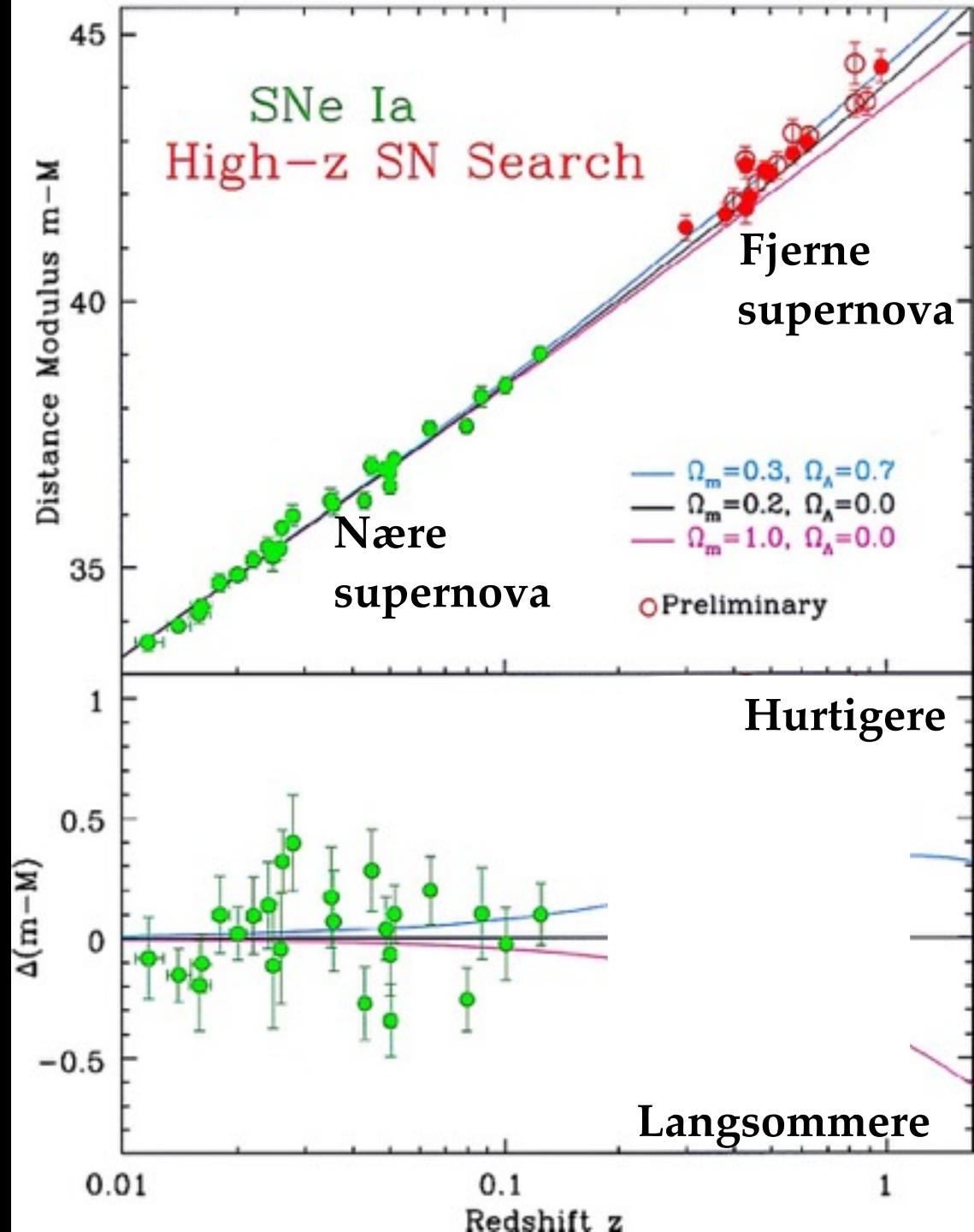
Universets Udvidelse

Har det ændret sig over tid?

Ja, men ikke som vi
forventede!!!

Inkluderes i Einstein GR, kvante-
beskrivelse: faktor 10^{120} forkert!

Hvad består Universet af?

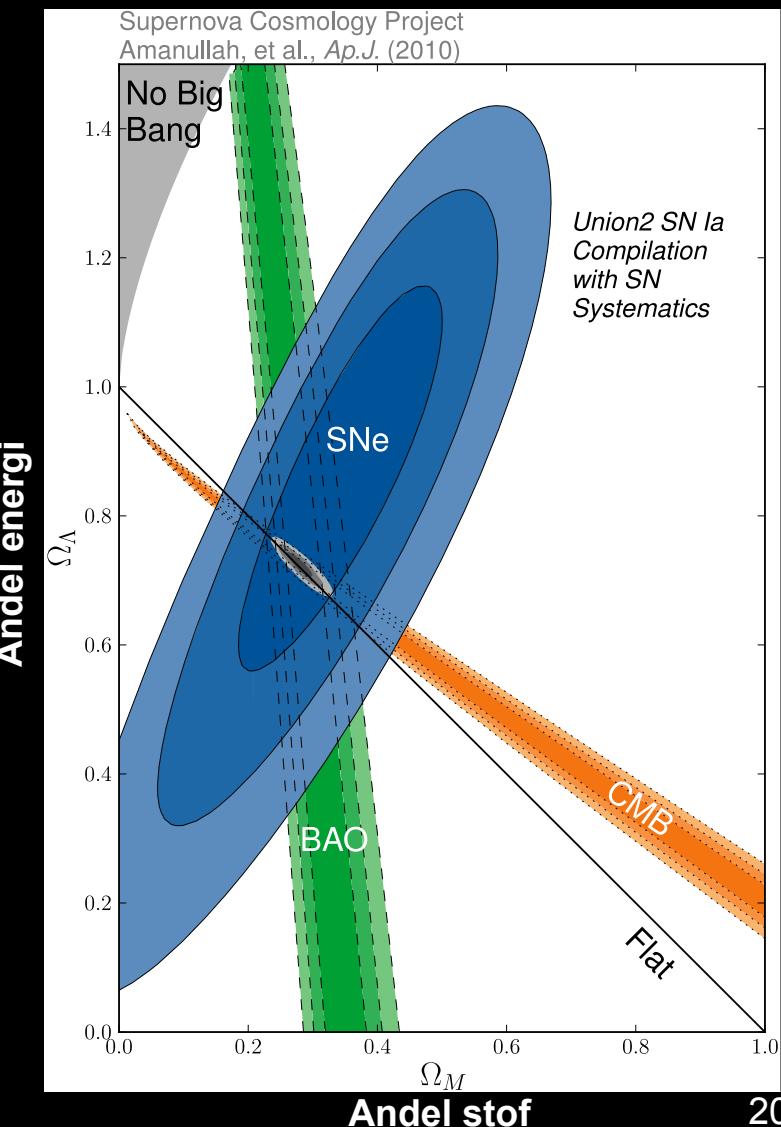
(...og hvordan ved vi det?)

Tre forskningsfelter observerer
Universet på hver deres måde:

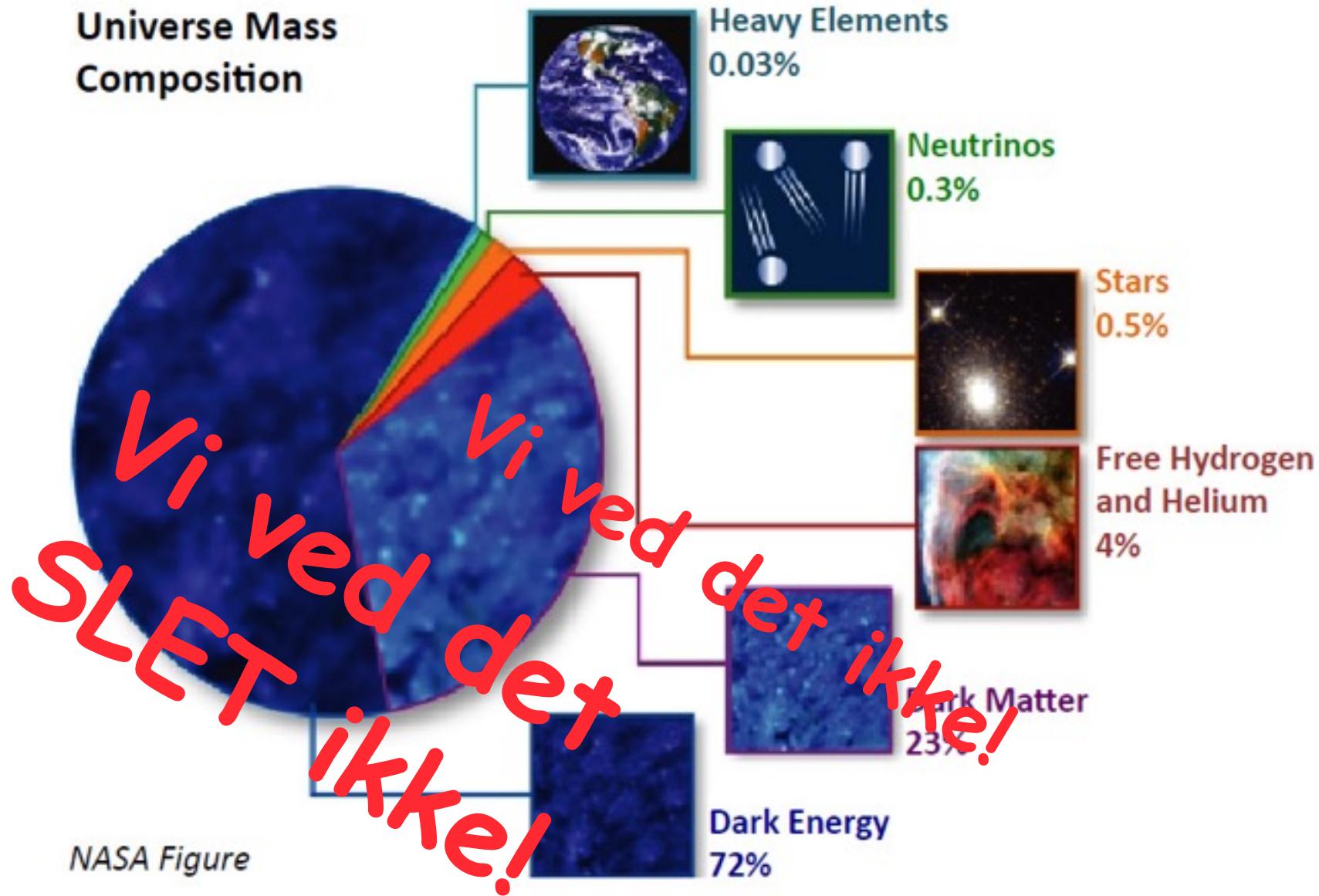
- **Kosmisk mikrobølgegrund (CMB)**
- **Fjerne supernovae (SNe)**
- **Galakseformation (BAO)**

Hver af felterne forsøgte at måle:
x) Andelen af **stof** i Universet
y) Andelen af **energy** i Universet

...og de er enige!!!

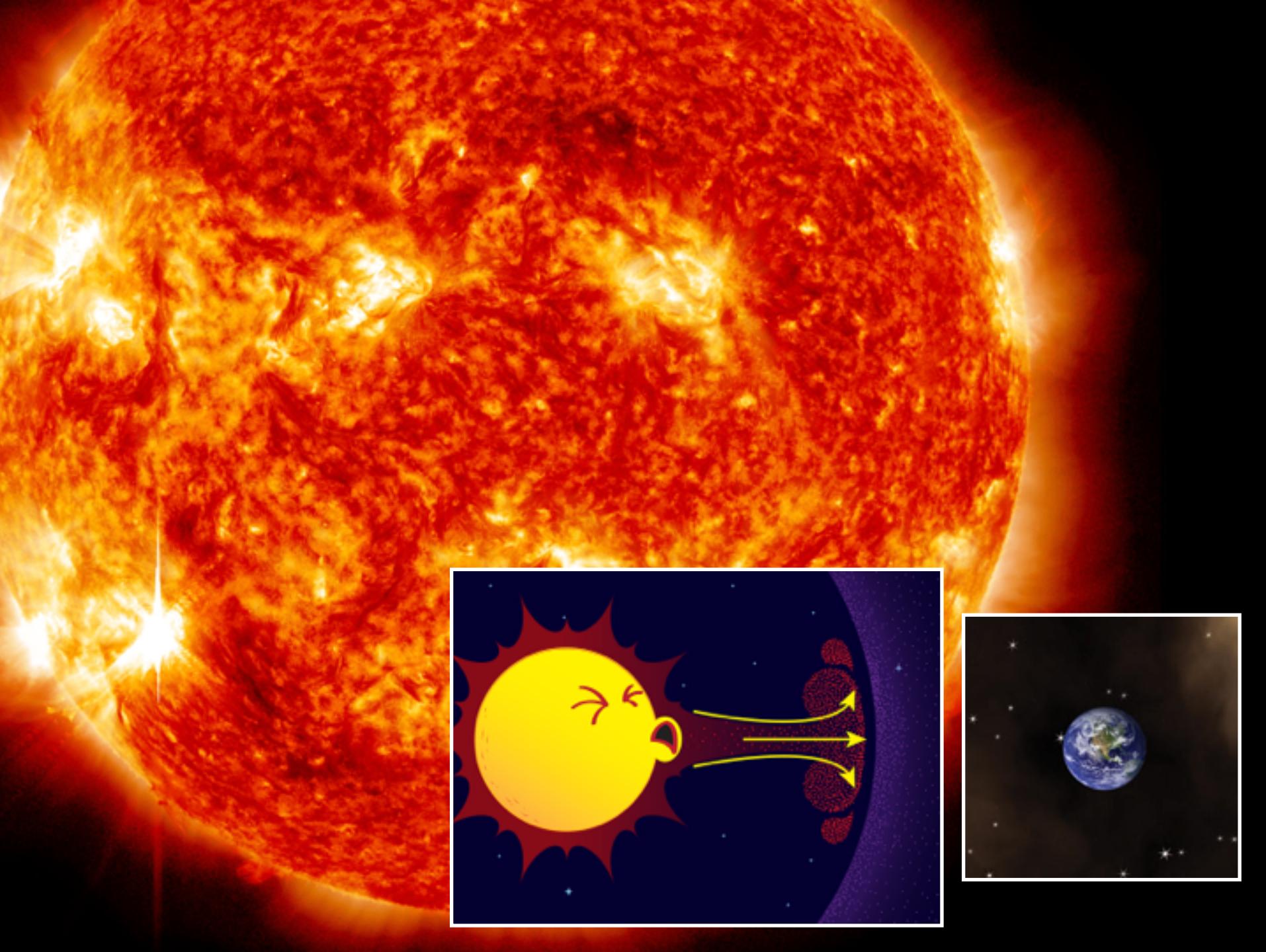

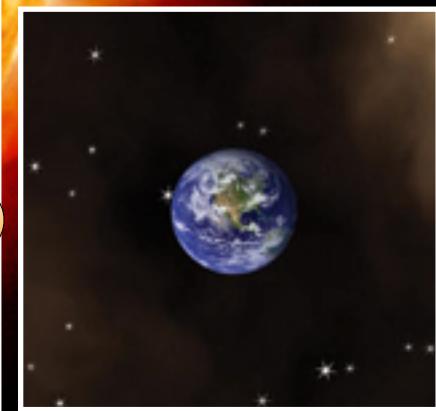
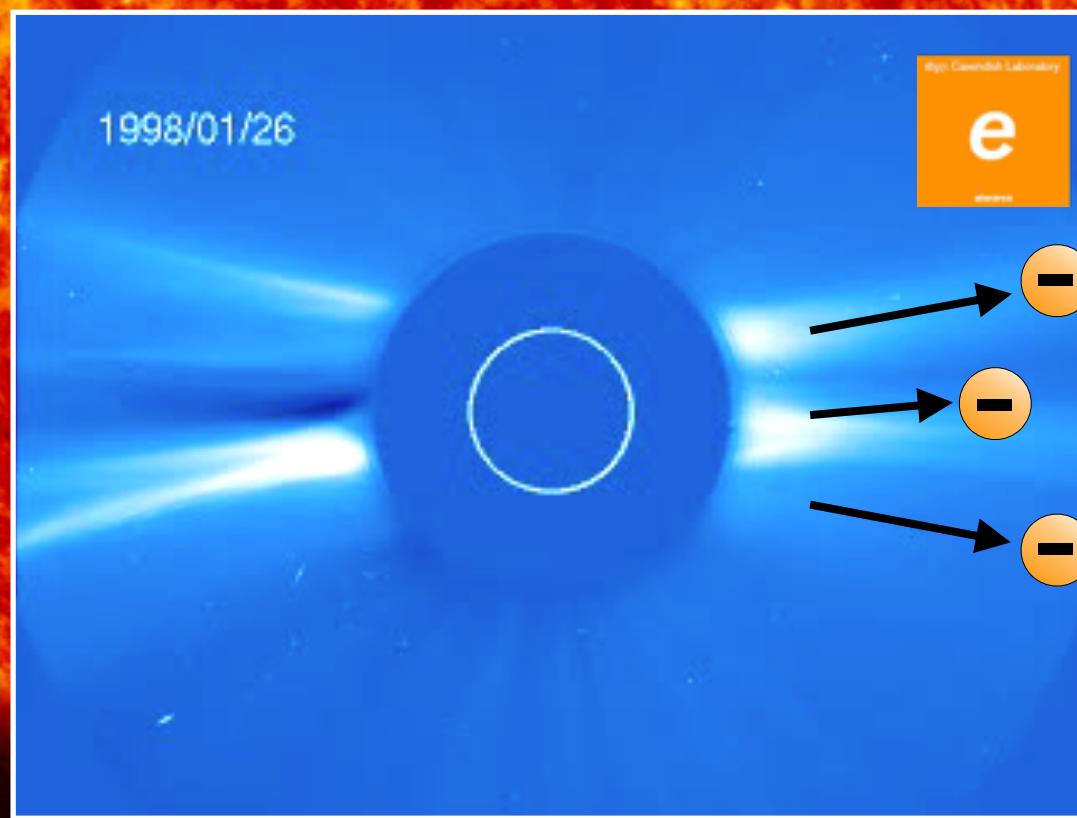
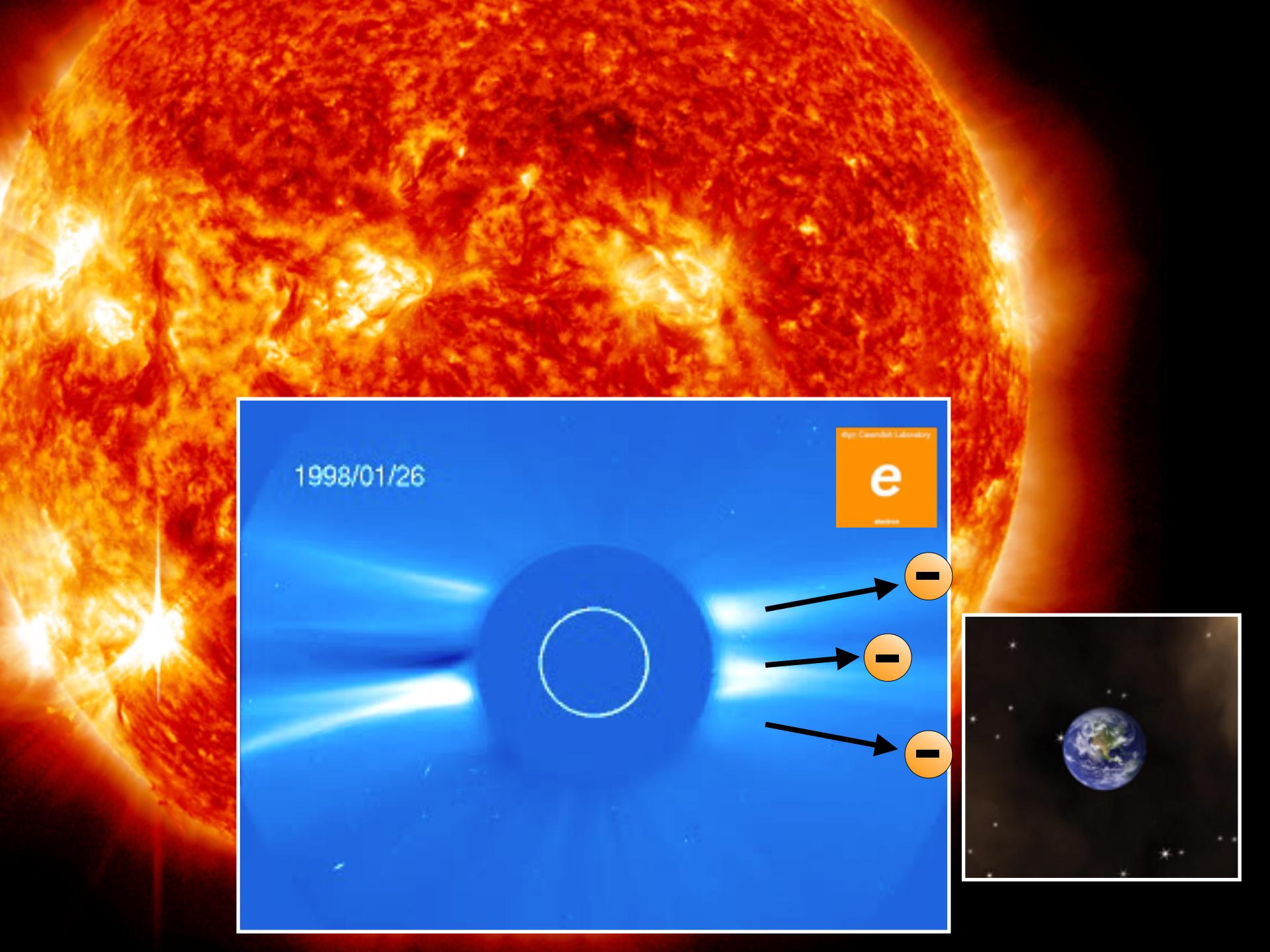
Universets bestanddele

Universets maskiner

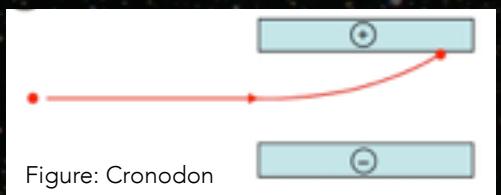

Figure: Cronodon

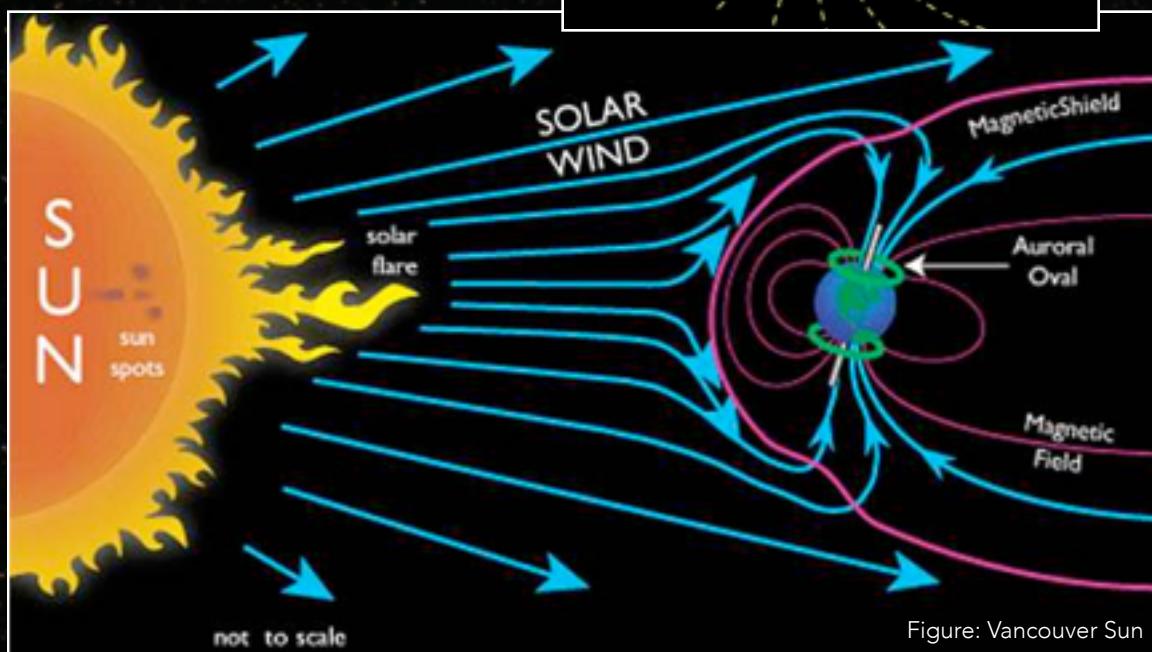
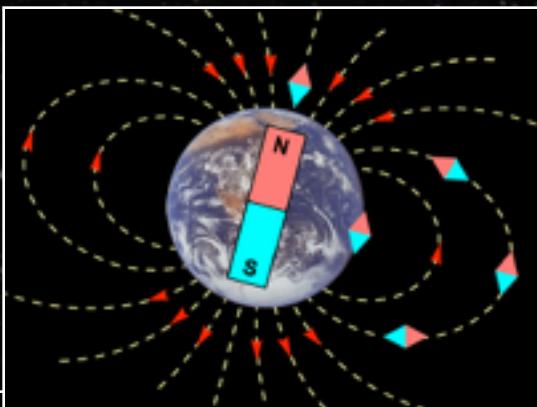
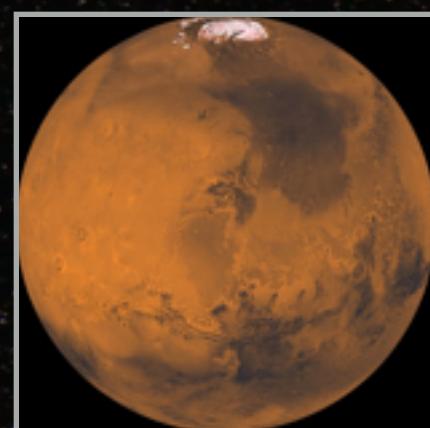
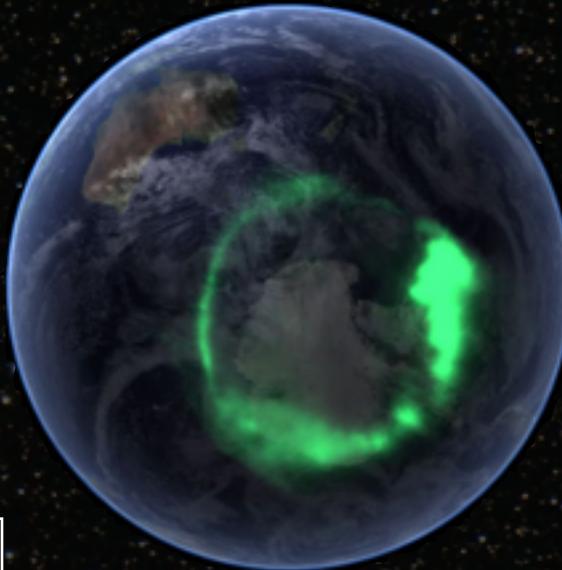
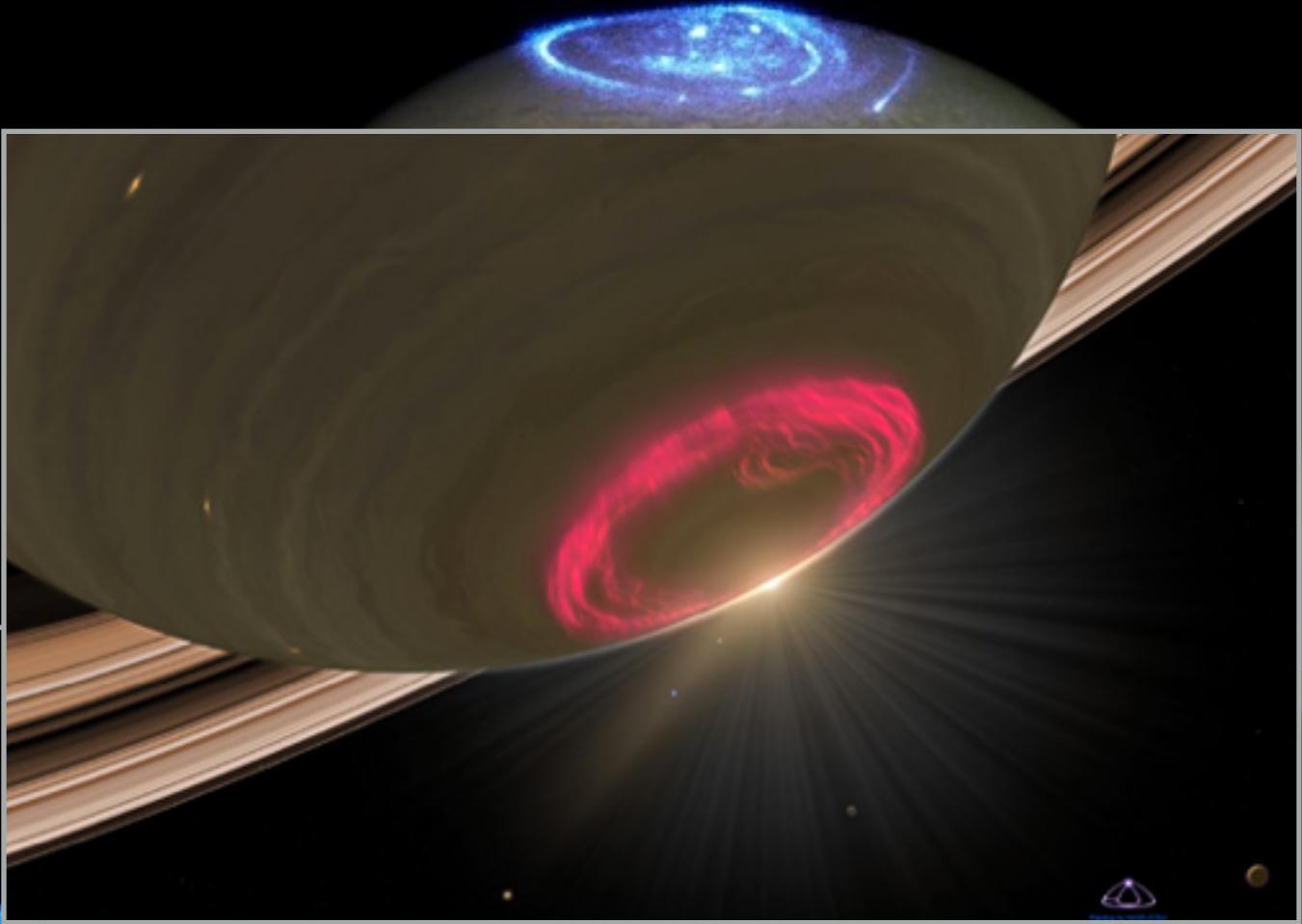
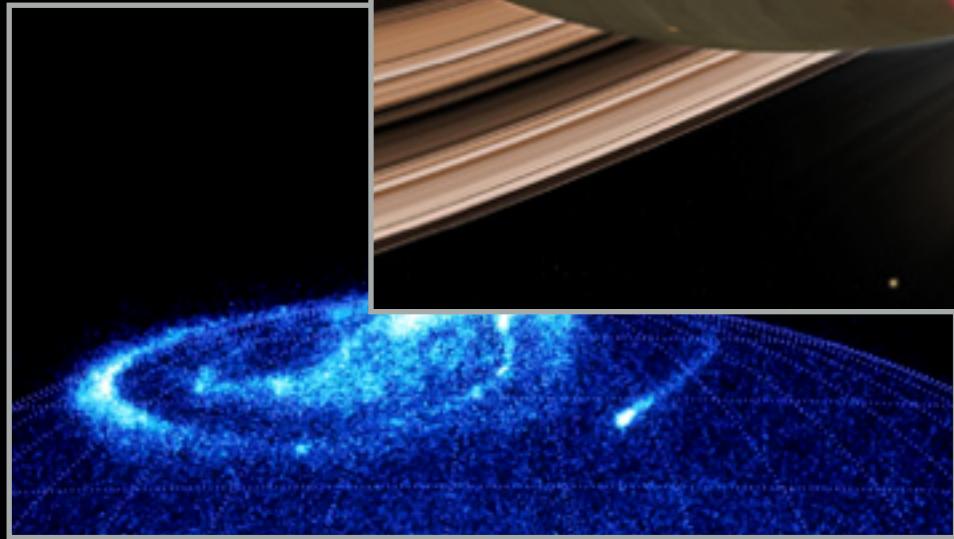
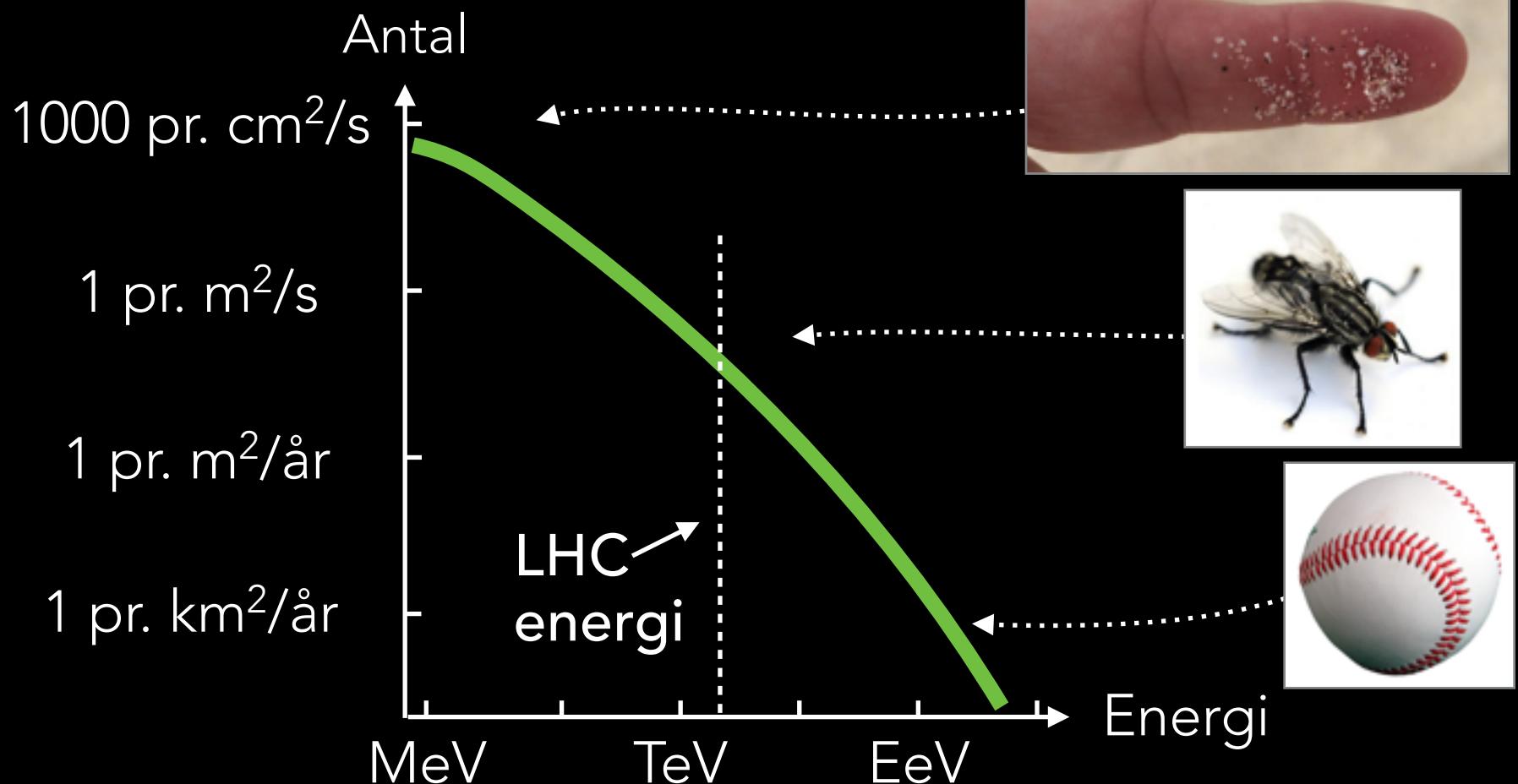

Figure: Vancouver Sun

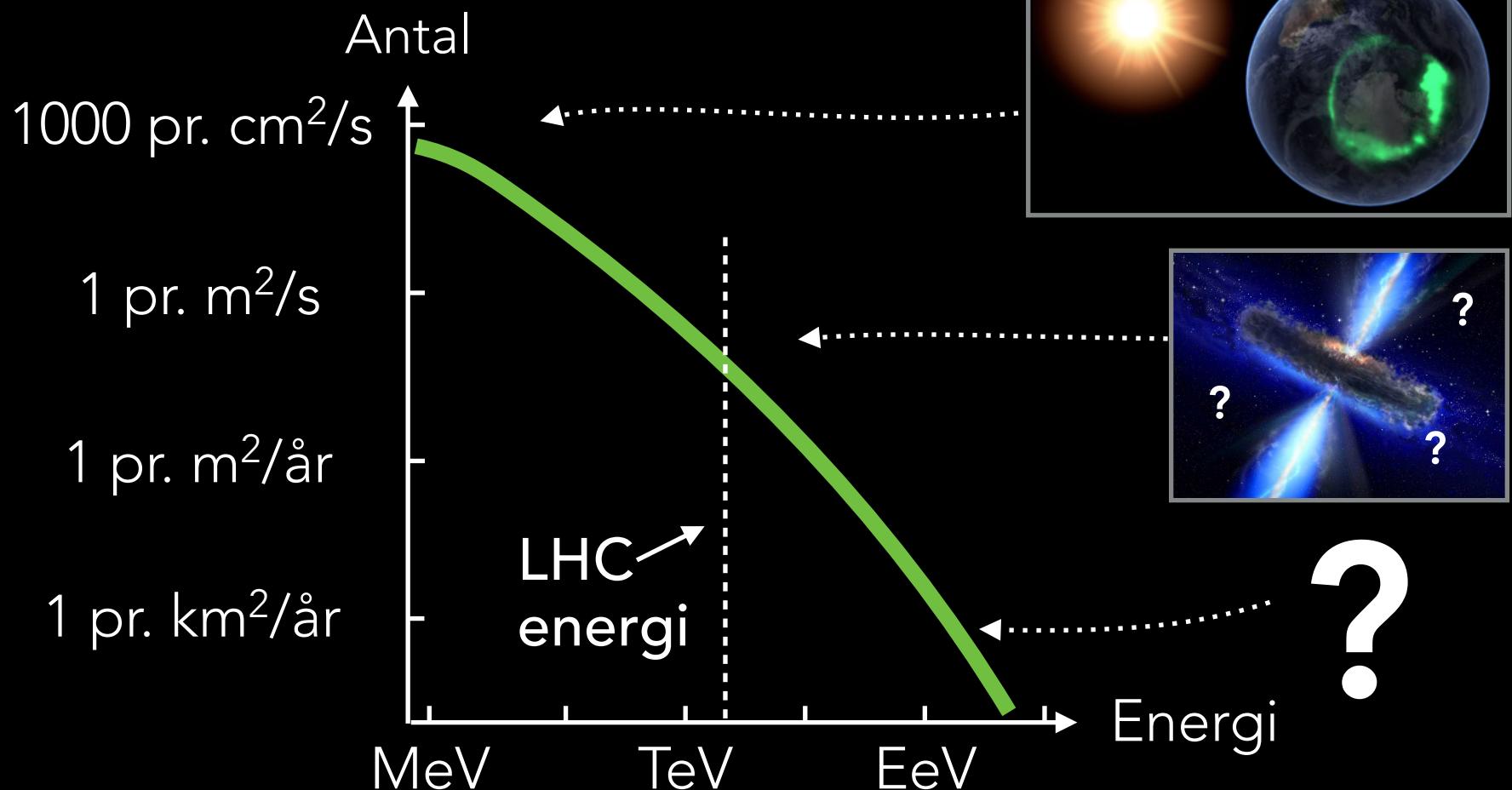

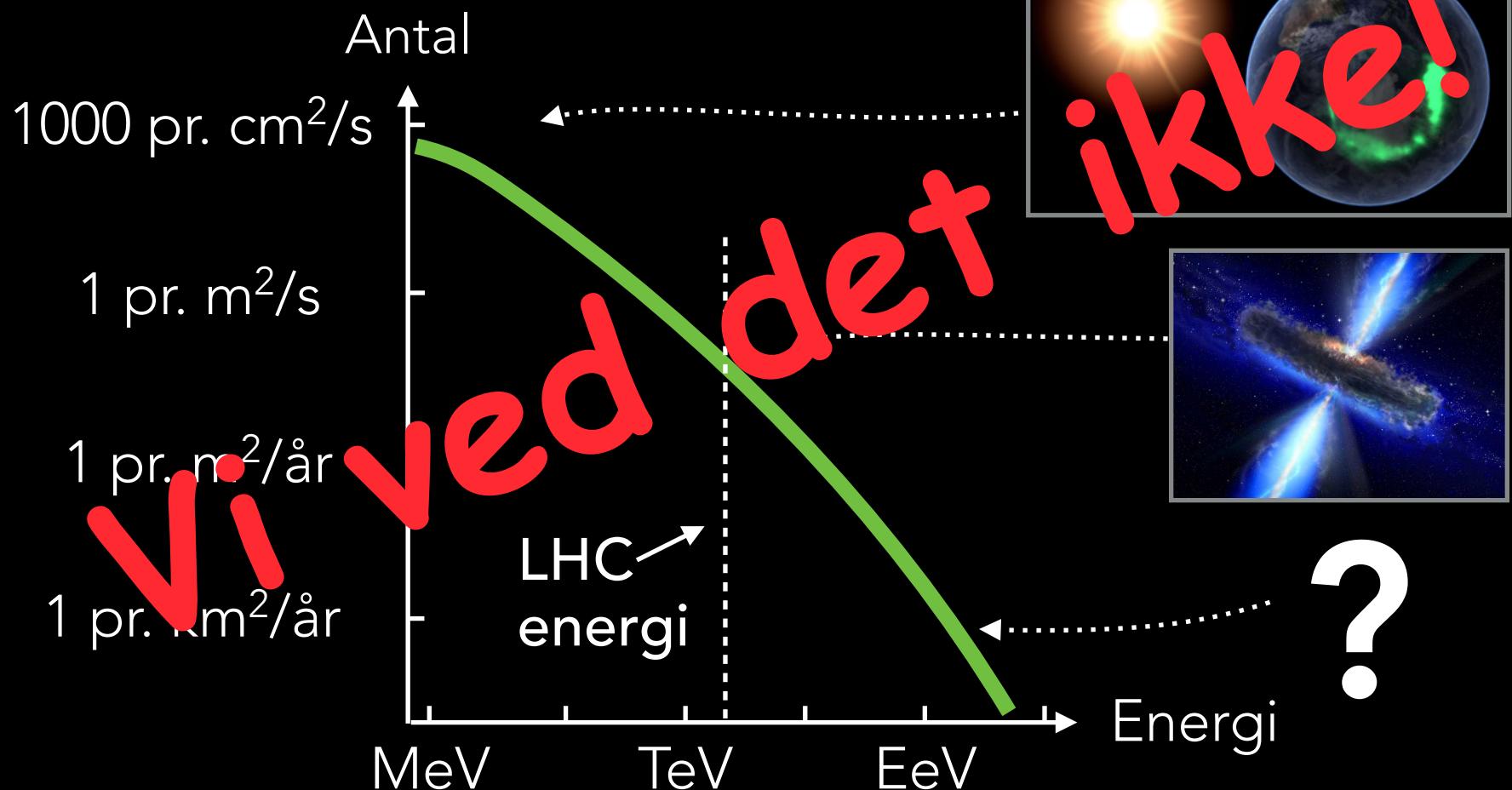
Enorme energier

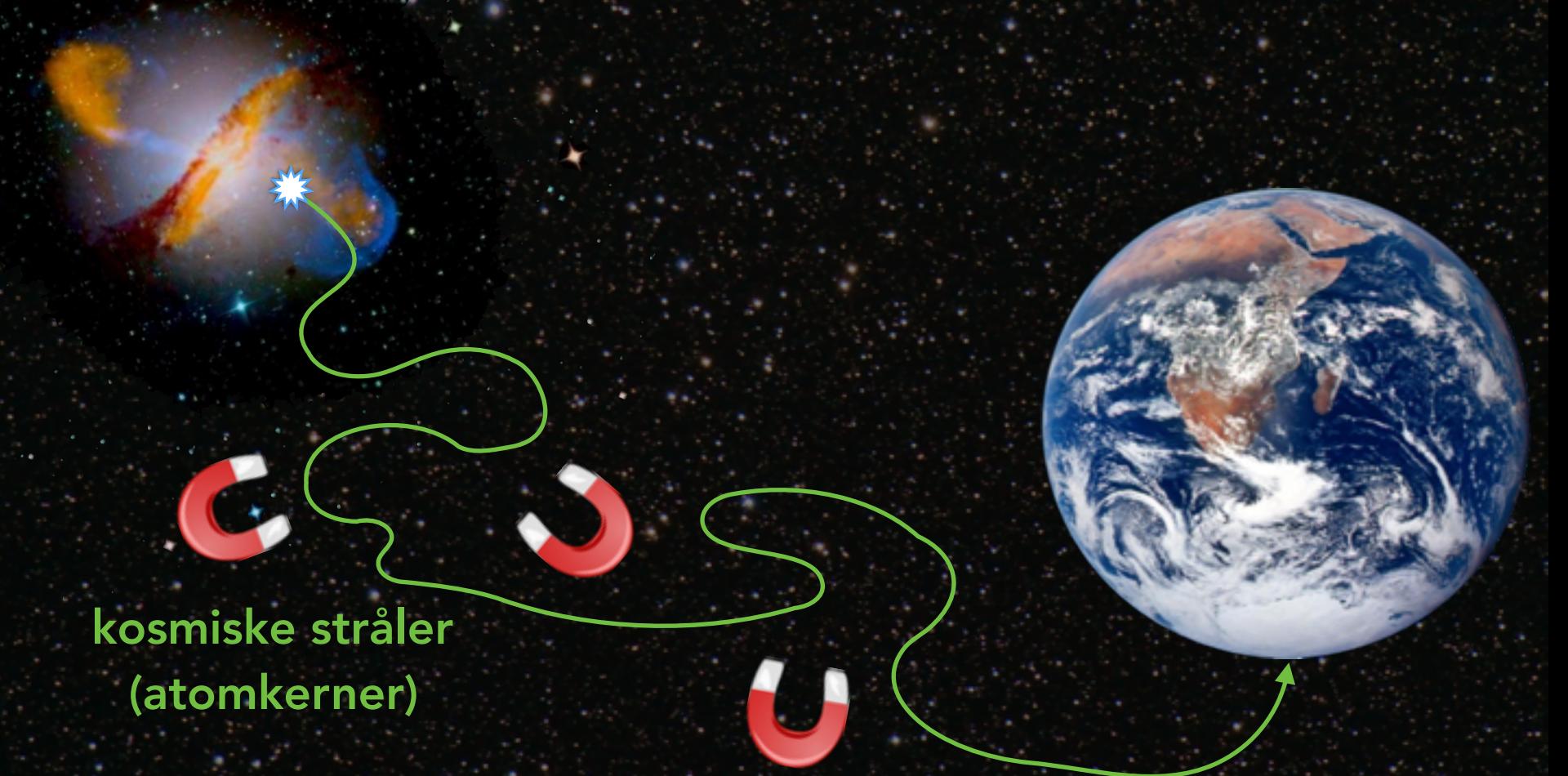
Enorme energier

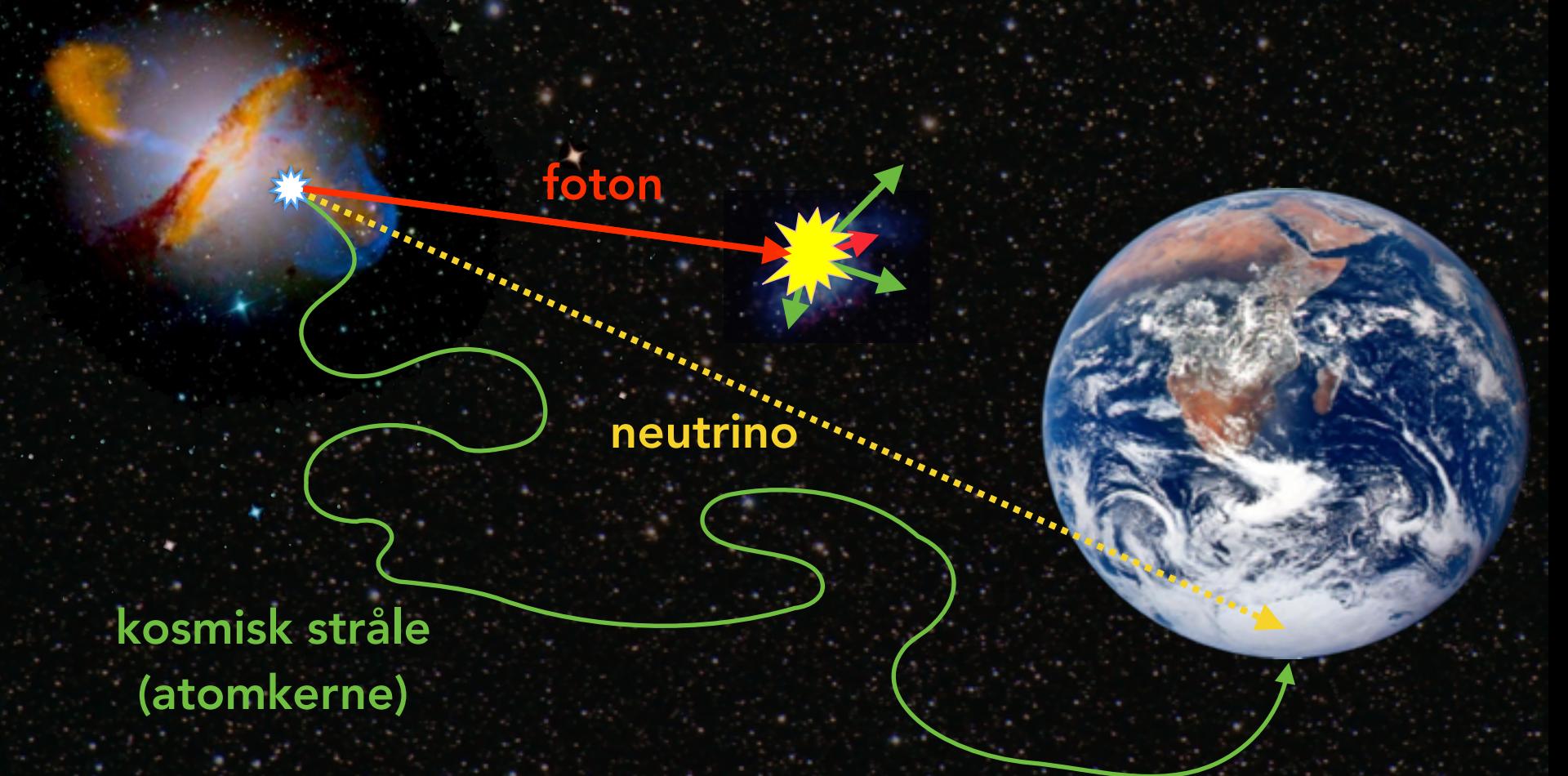
Enorme energier

Oprindelsen

Oprindelsen

Nye budbringere?

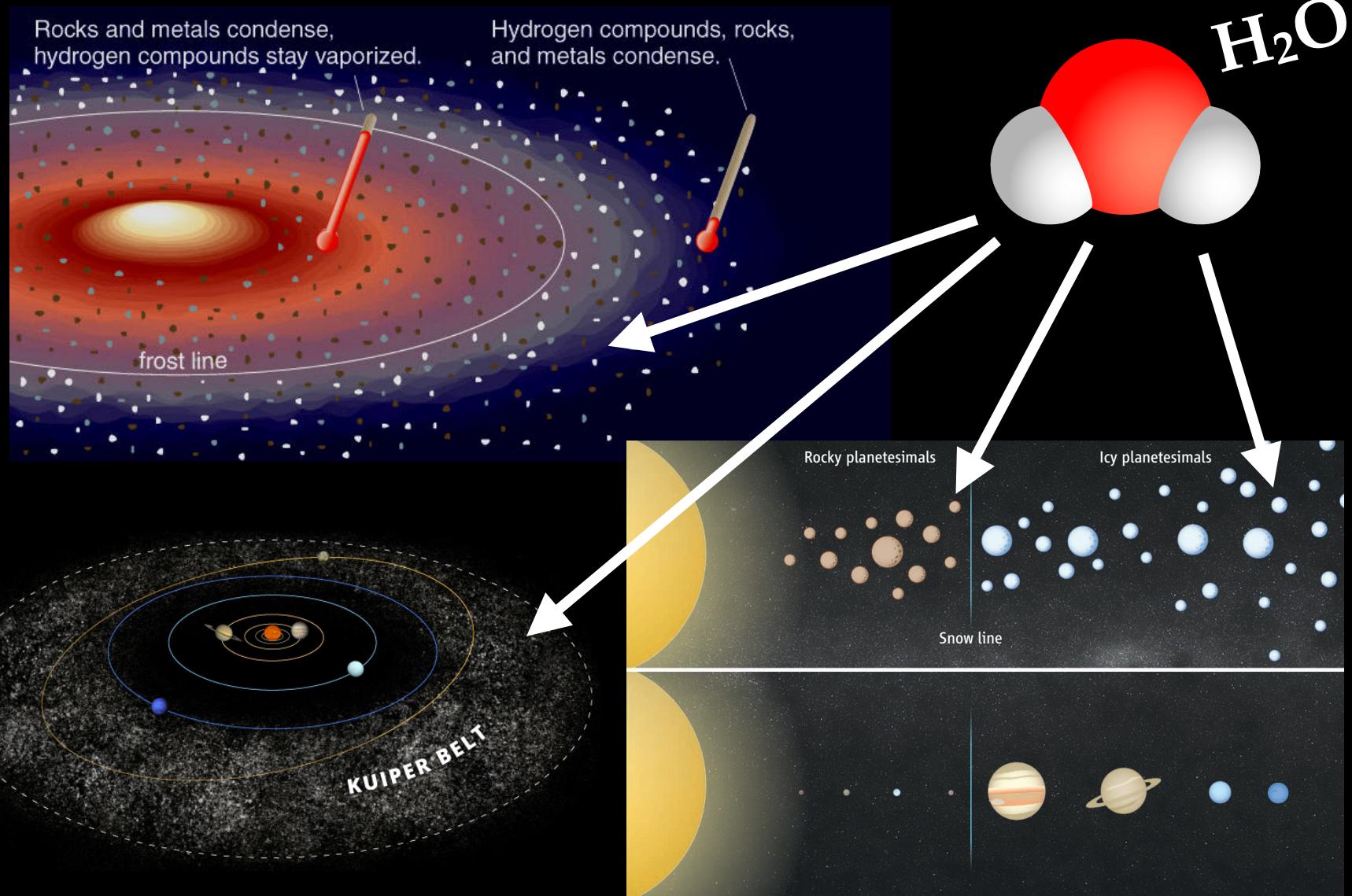

Jorden og vandet

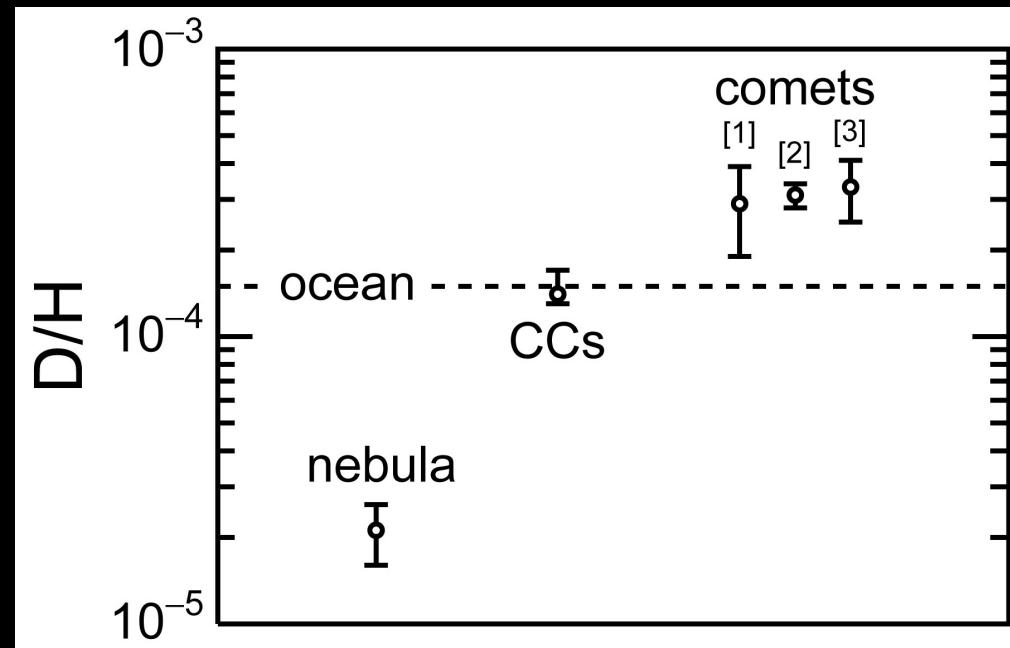
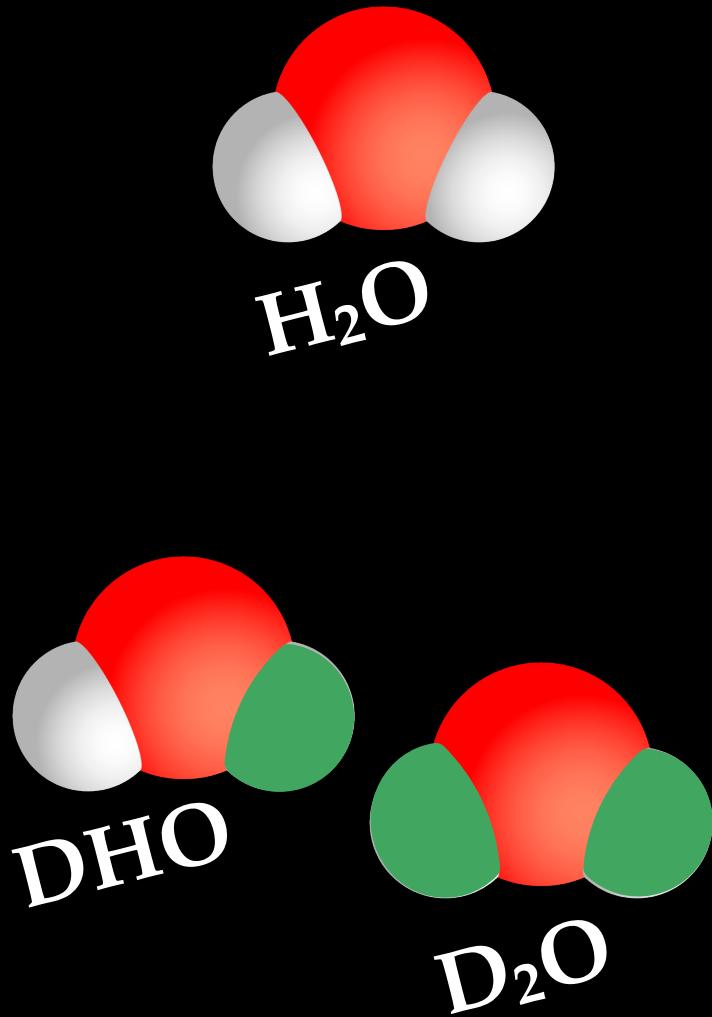
Den blå planet

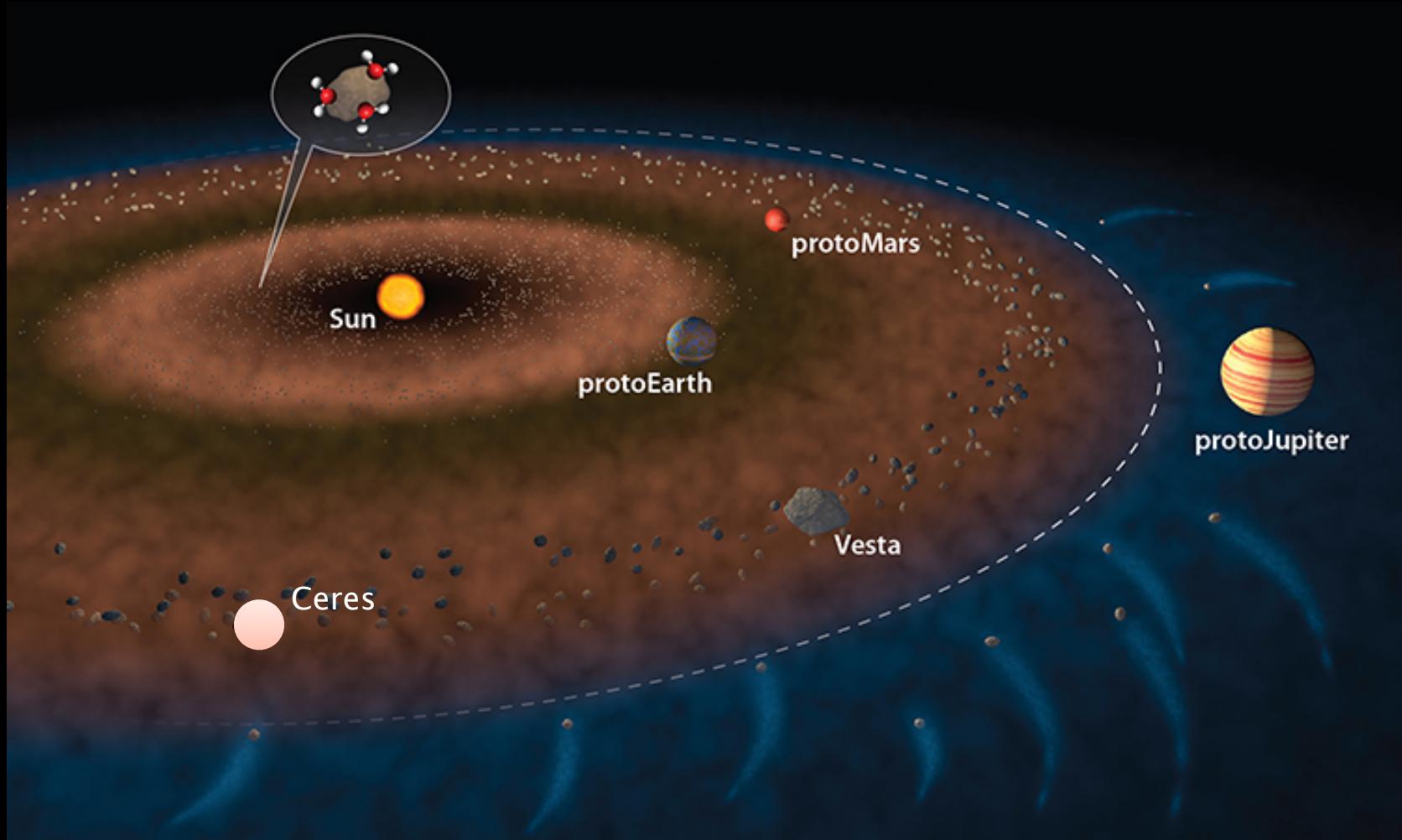
Vandets oprindelse

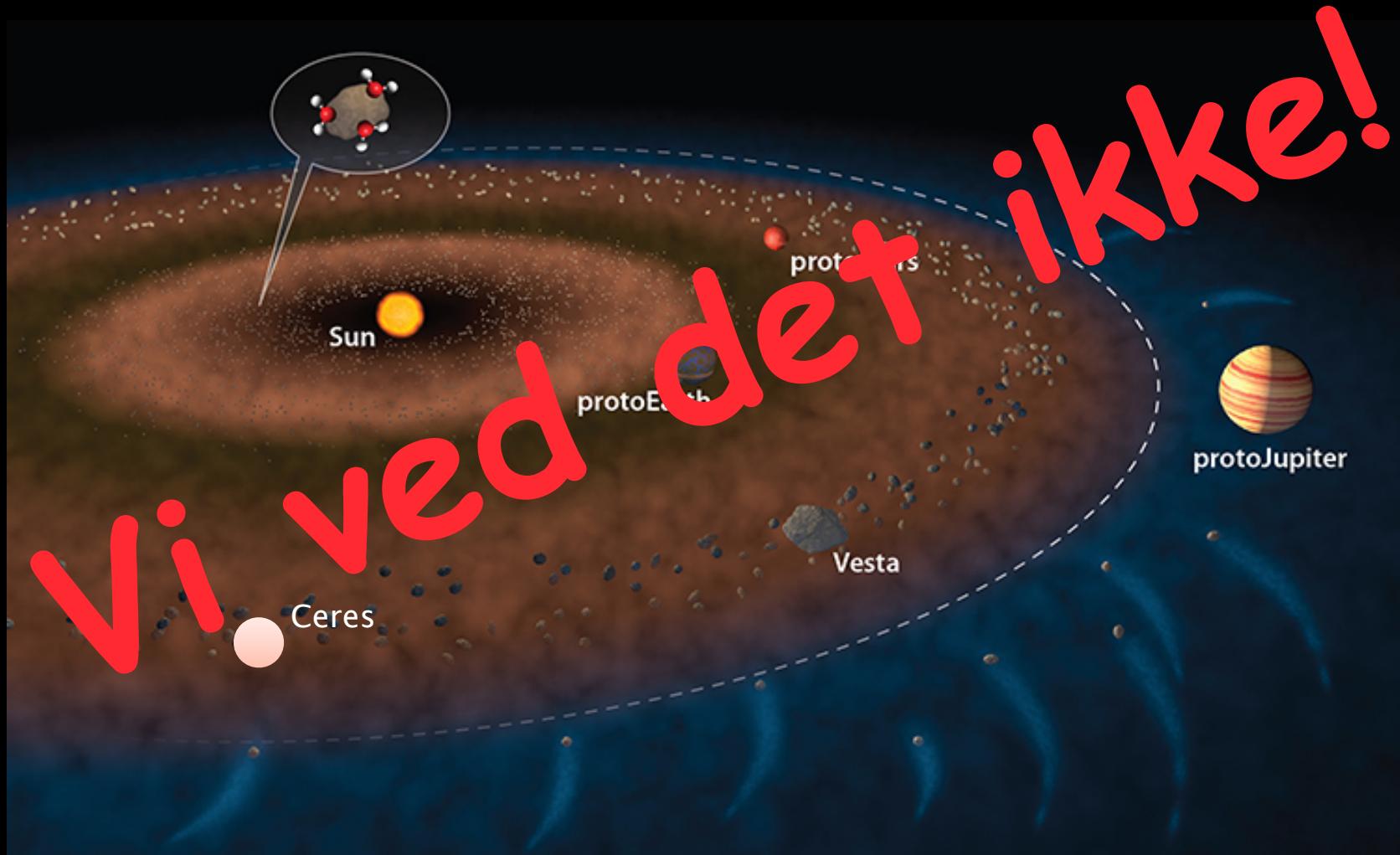
Vandets oprindelse

Vandets oprindelse

Vandets oprindelse

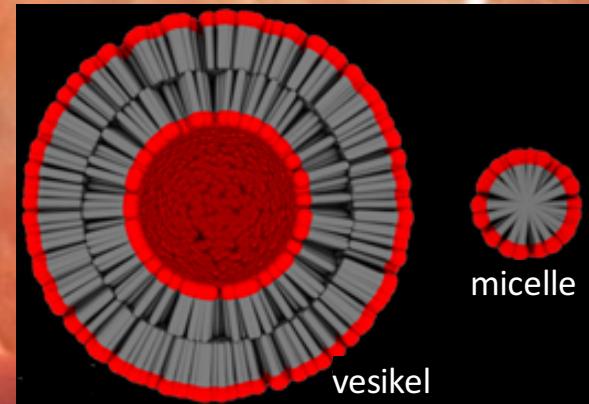
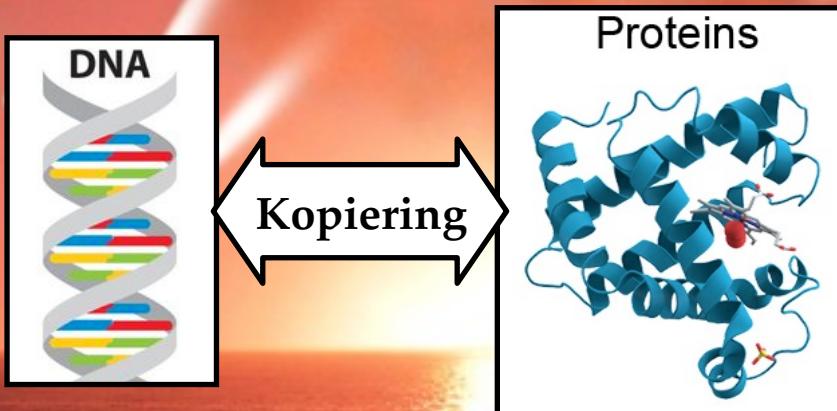
Liv på Jorden og evolution

Livet opståen på Jorden

Al **liv** vi kender

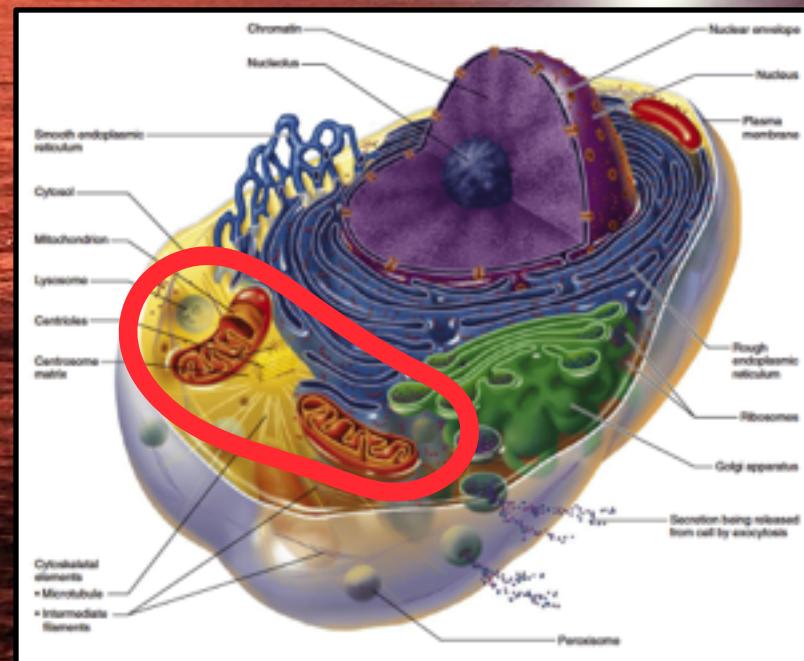
- **kopierer** sig selv
- befinner sig i en **celle**
- forbruger **energi**

Livet opstår på Jorden

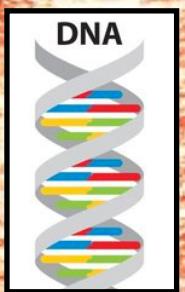
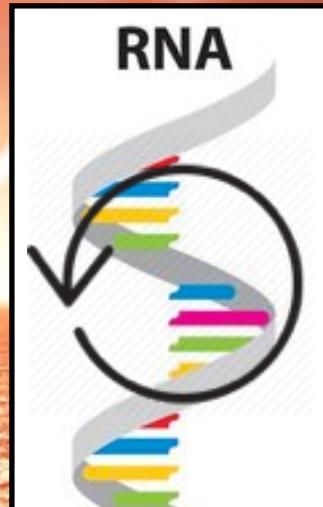

Allt liv vi kender

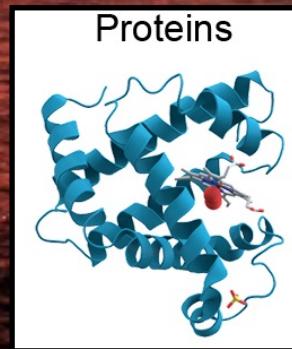
- **kopierer sig selv**
- **befinder sig i en celle**
- **forbruger energi**

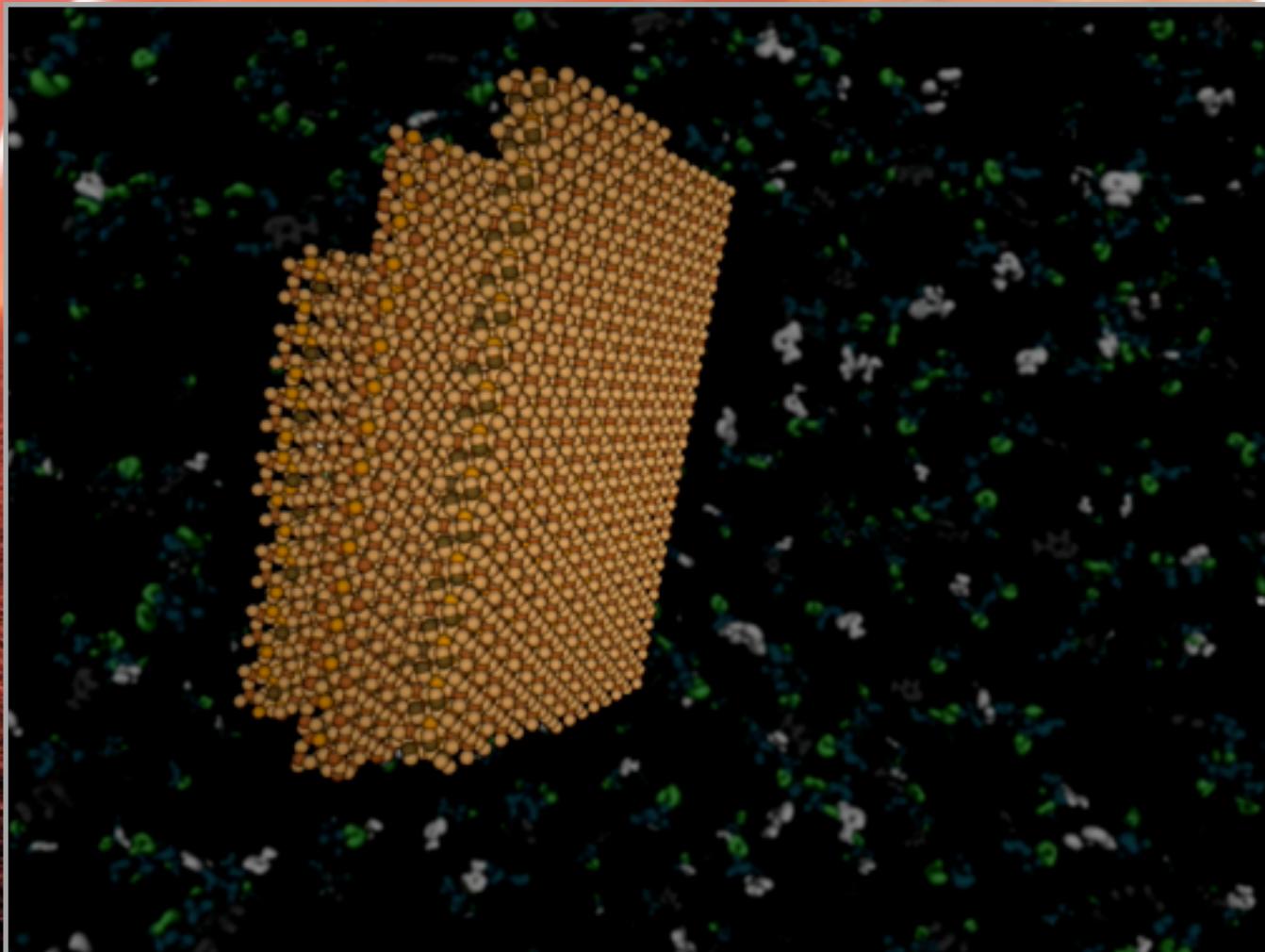
Livet opståen på Jorden

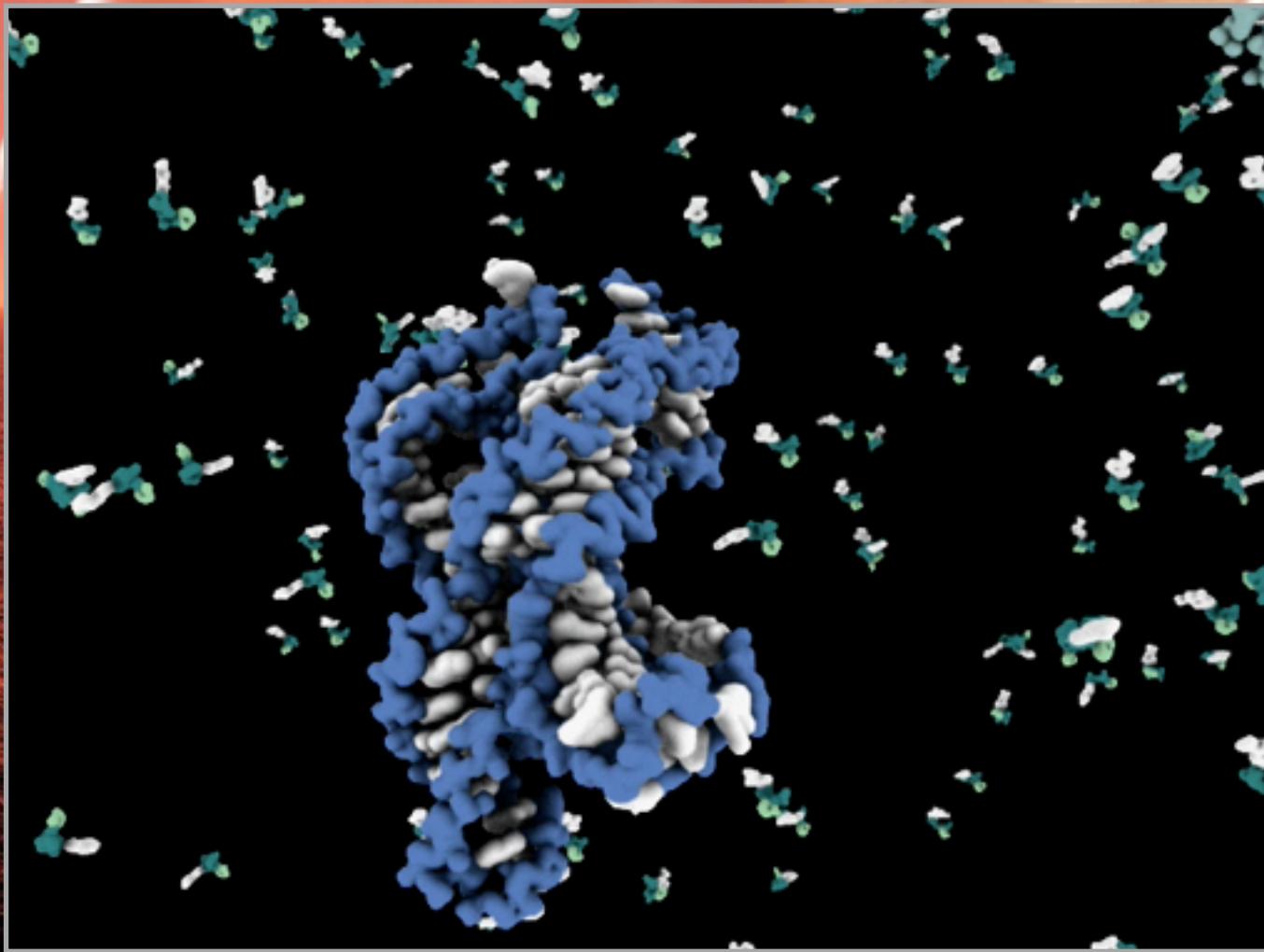
Kopiering

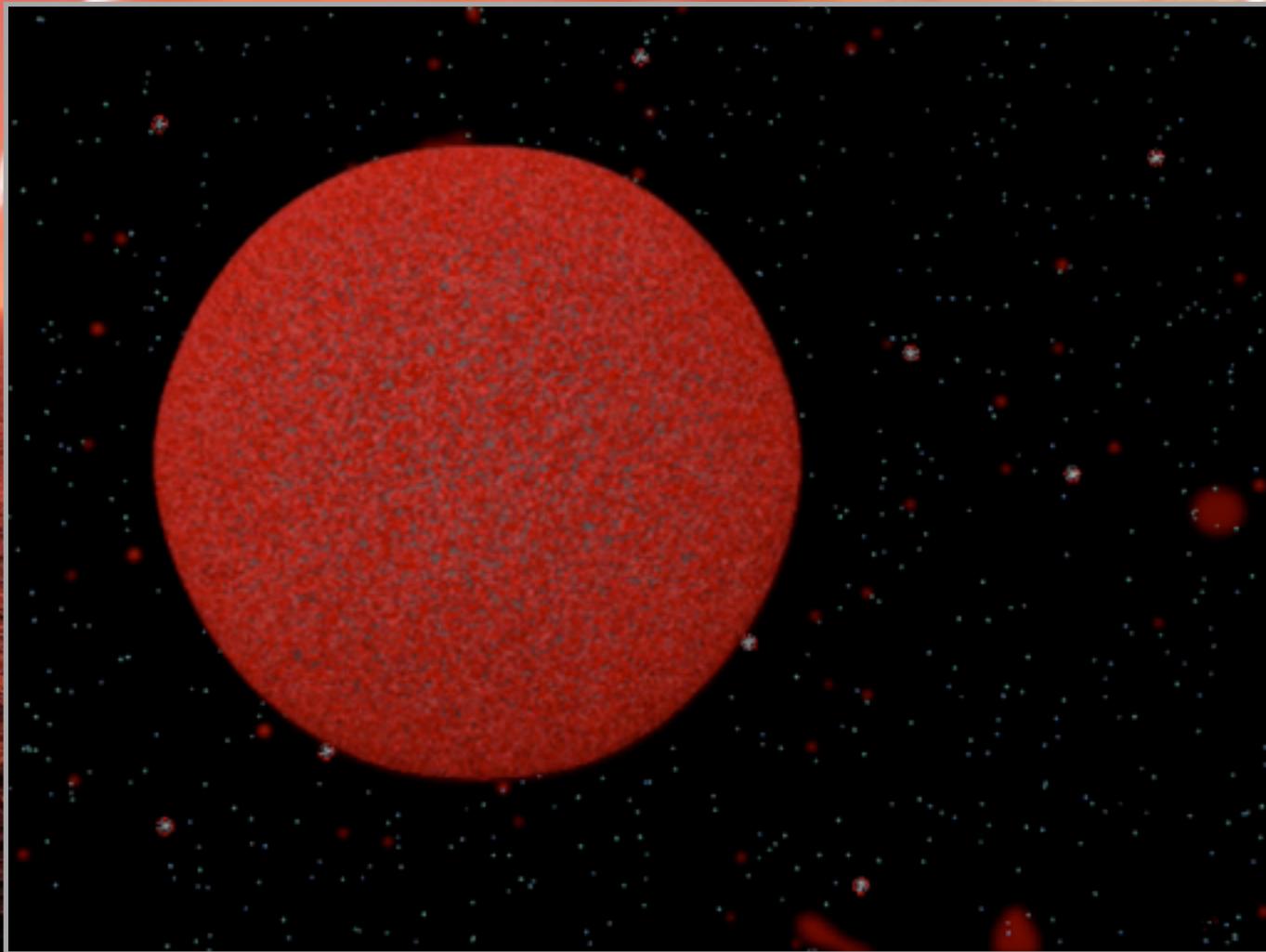
Livet opståen på Jorden

Livet opståen på Jorden

Livet opståen på Jorden

Livet opståen på Jorden

Ursupper med
aminosyrer og
nukleotider

RNA verden

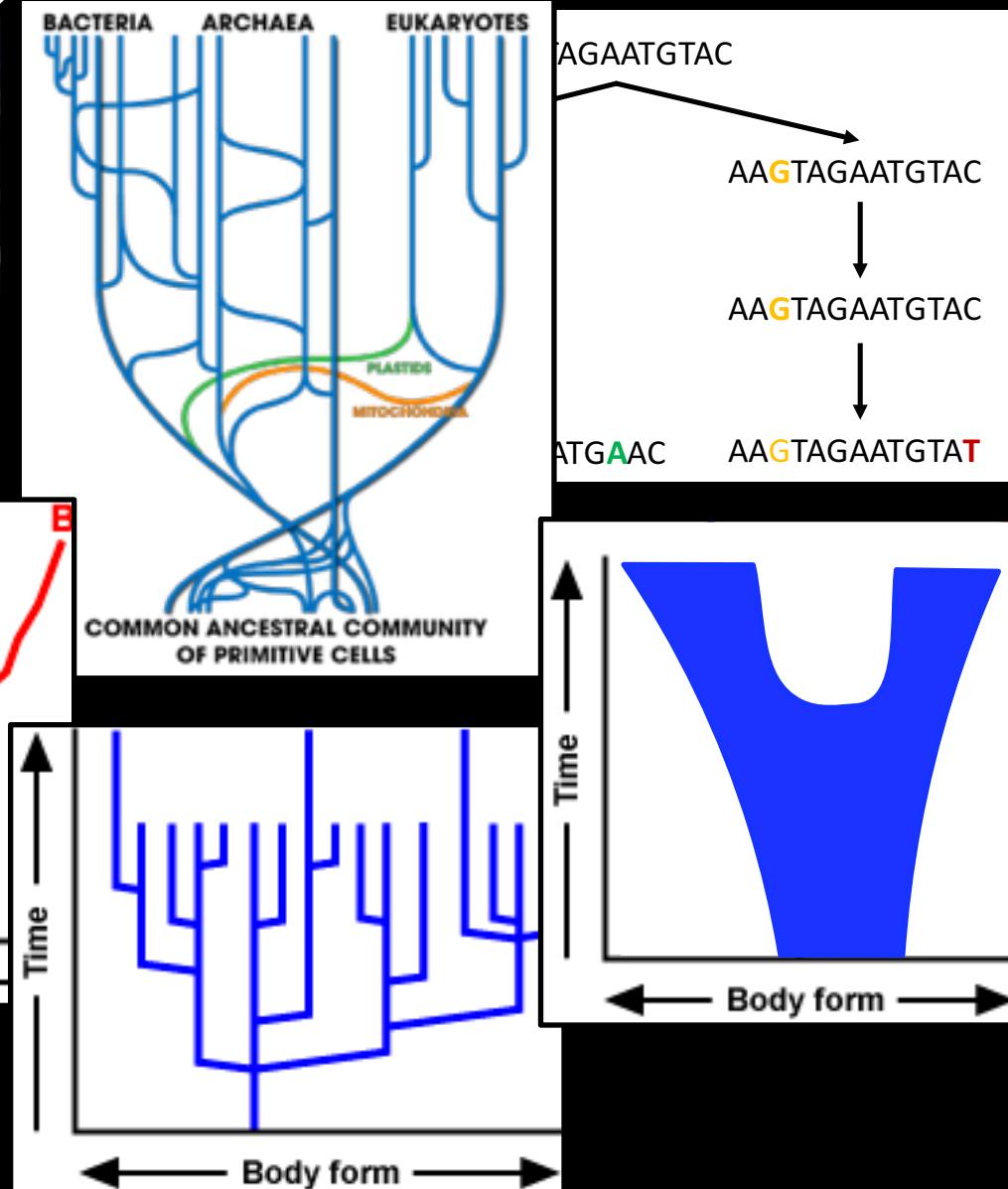
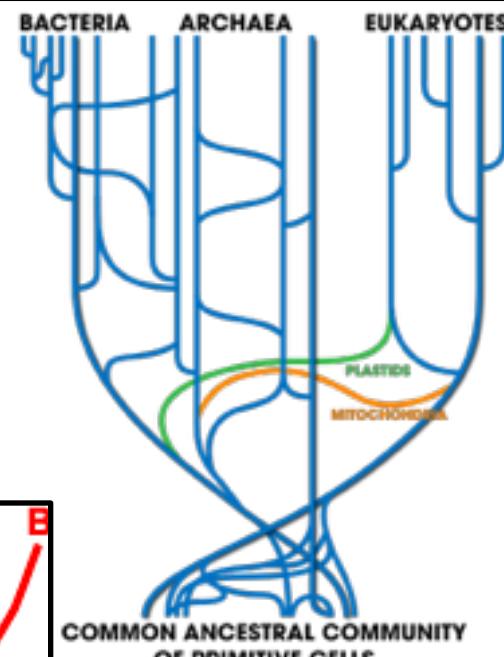
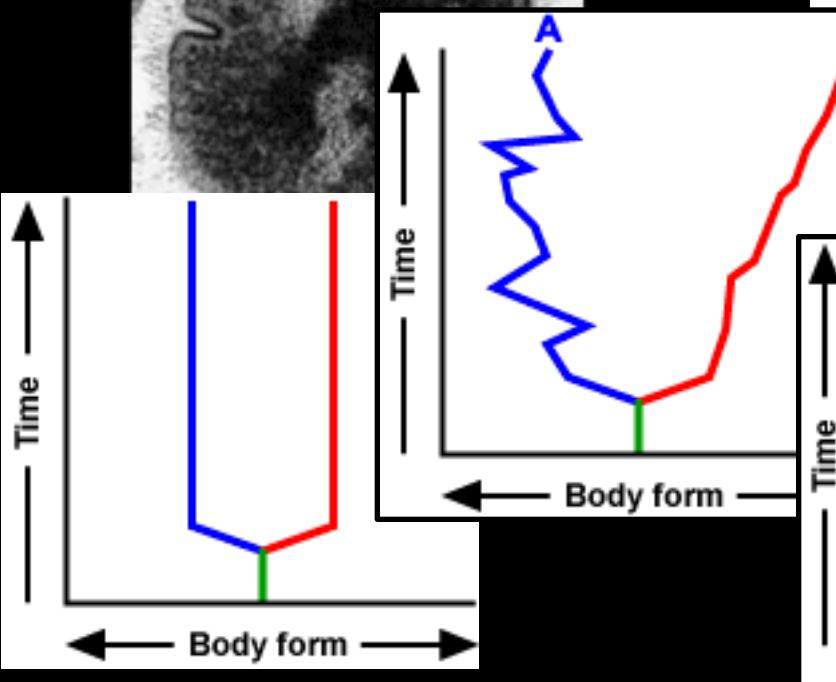
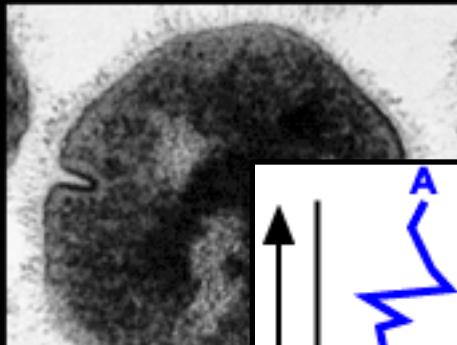
DNA og proteiner

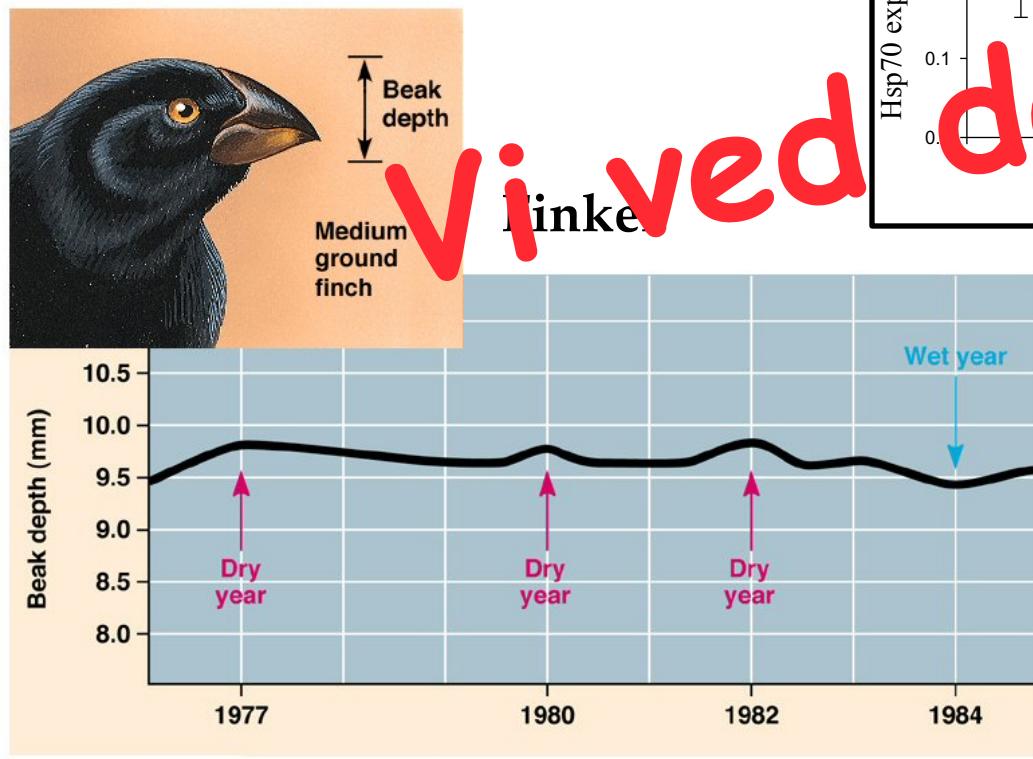
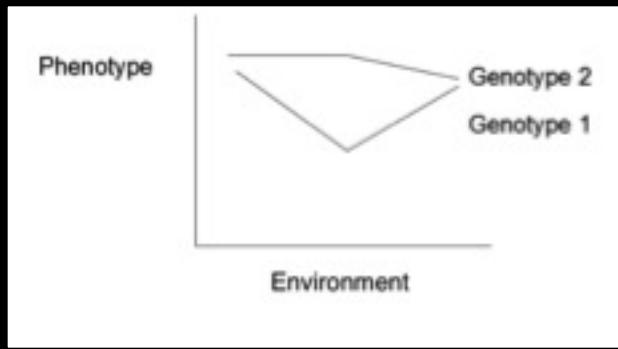
(Mulige) Ingredienser:

- Der skabes aminosyrer i solsystemet.
- Passende atmosfære og flydende vand.
- Rigtig temperatur og overskud af energi.
- Relativ stabilitet men også dynamikker.

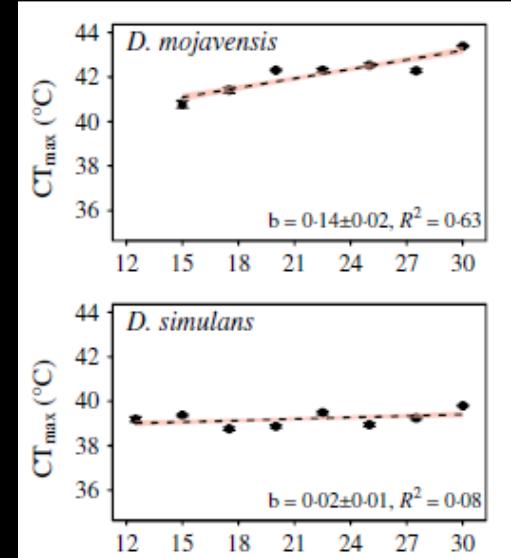
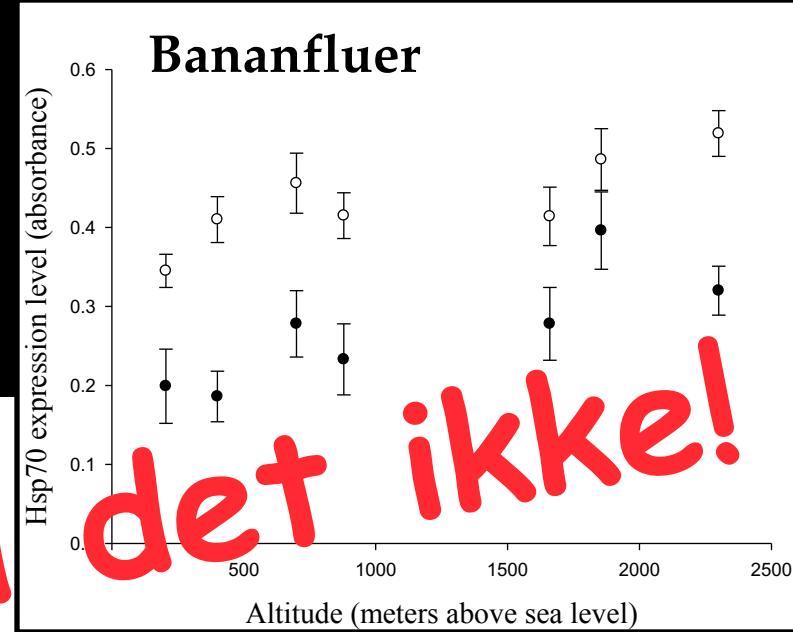
Arter og artsdannelse

Evolution og miljø

Vi ved det ikke!

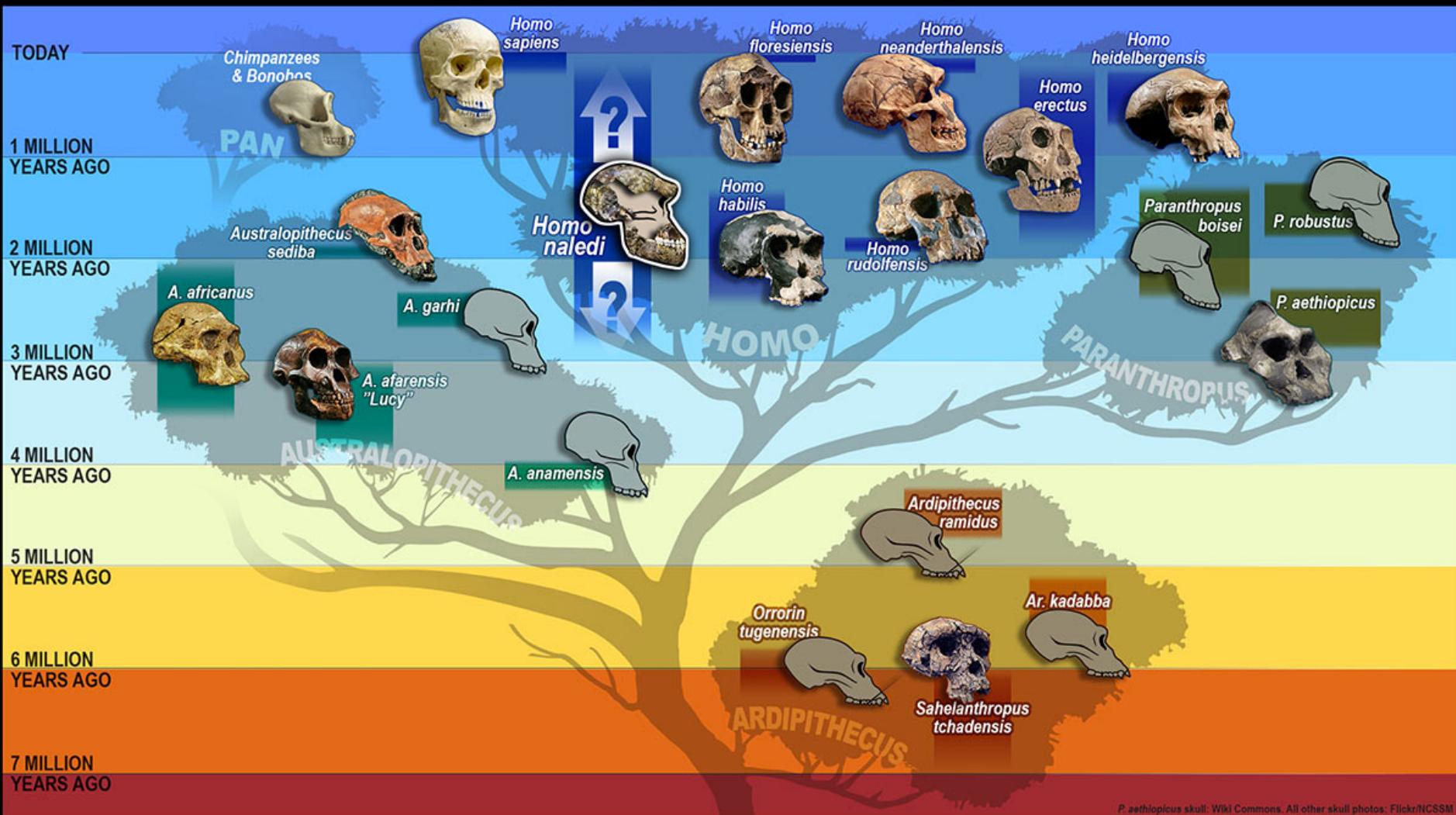

Hanner

Hunner

Mennesket og vores forædre

Vores forfædre

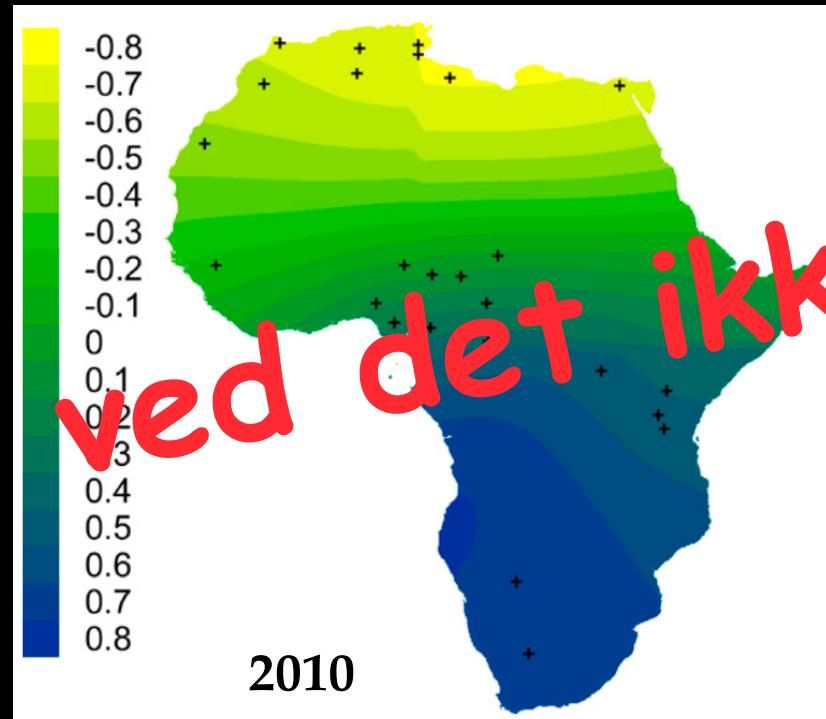

Hvor opstod Homo sapiens?

Tidlige: Rift
Valley (Etiopien)

Bedre bud:
Sydlige Afrika

Vi ved det ikke!

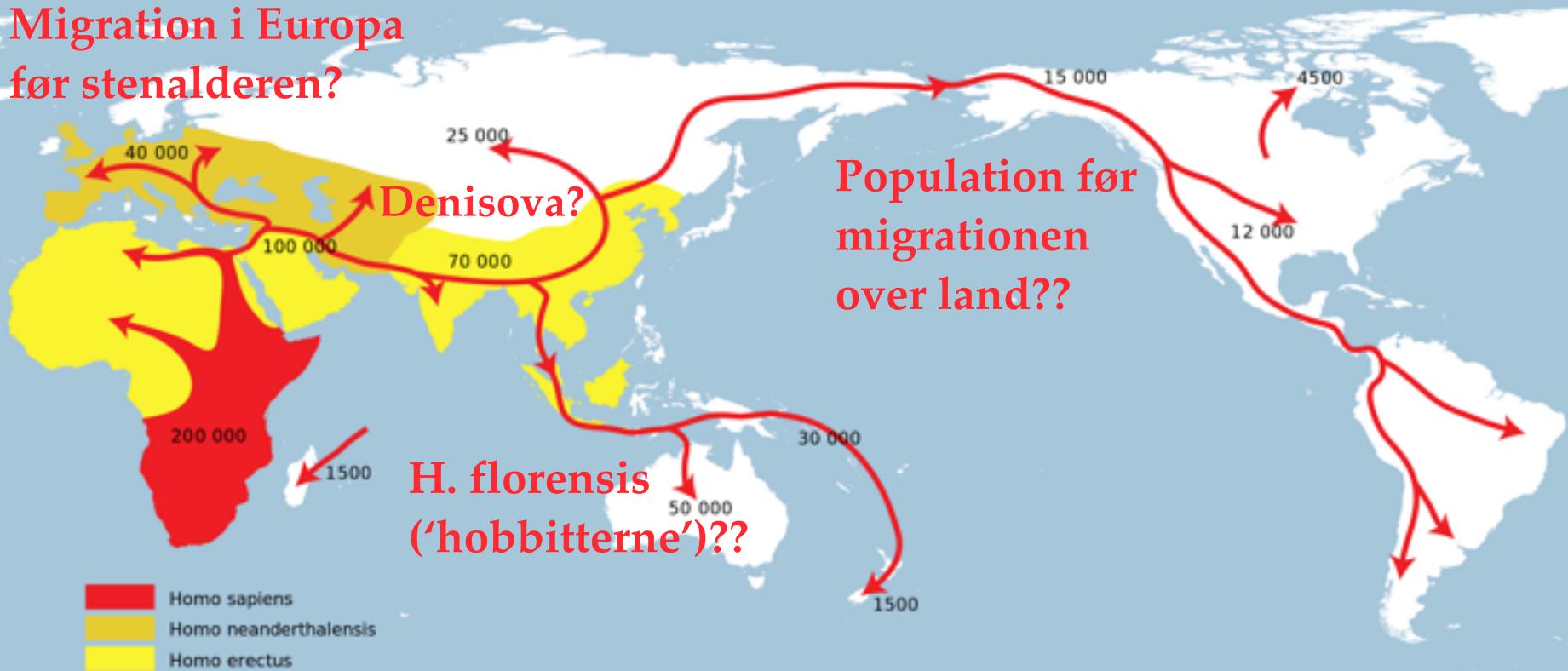

300.000 år
gammel H.
sapiens fundet i
Marokko

175.000 år
gammel H.
sapiens fundet i
hule i Israel

Moderne menneskes udbredelse

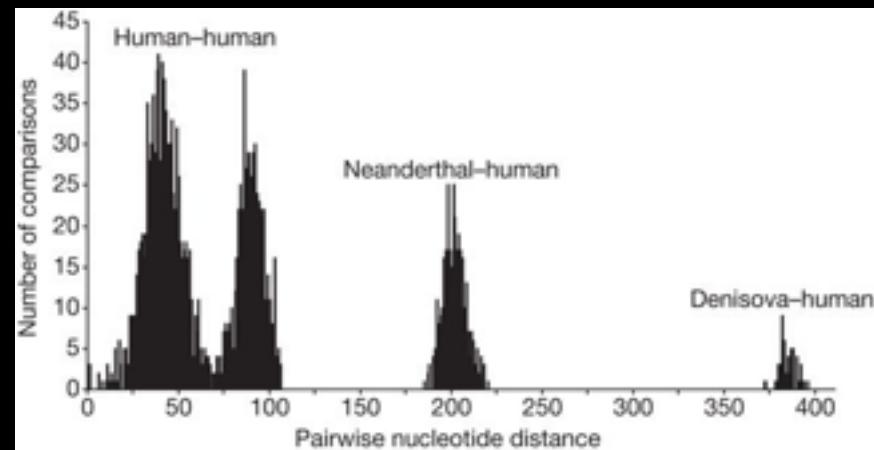
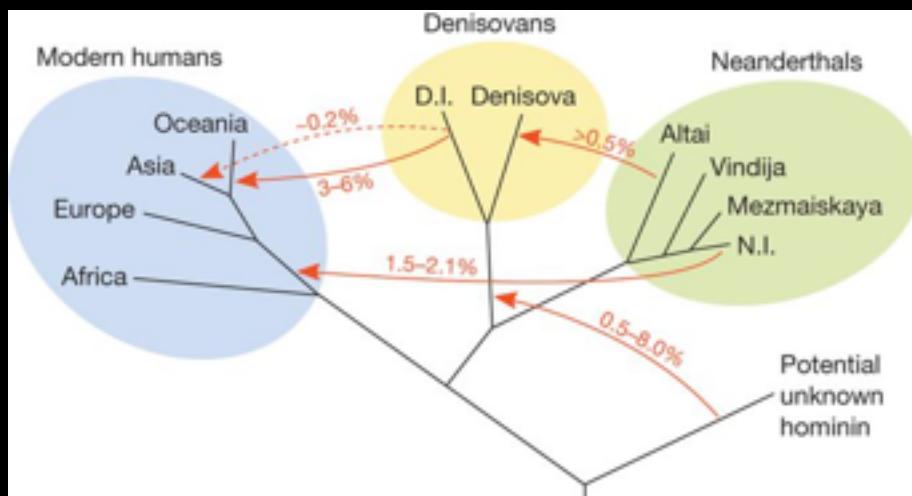
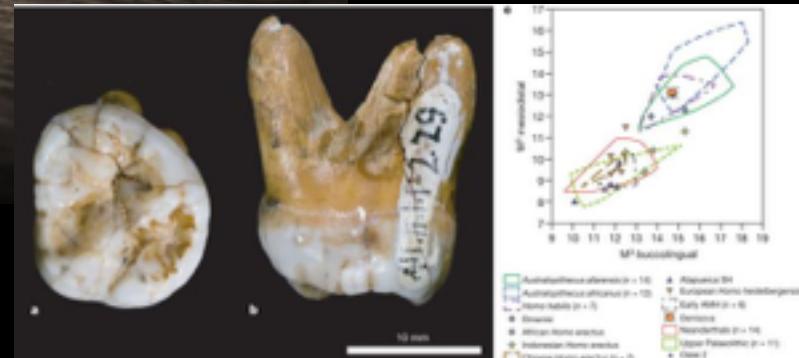
Migration i Europa
før stenalderen?

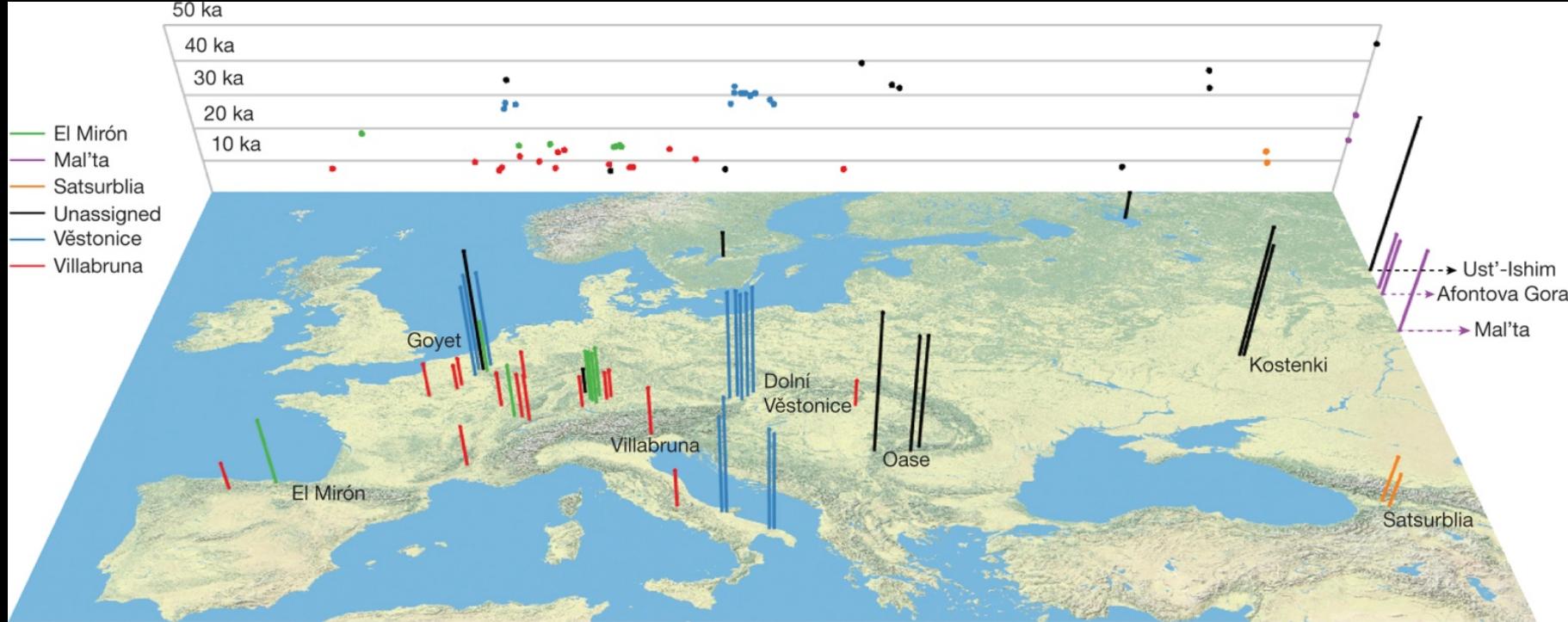
Denisova: Neandertalerens kusine?

41.000 år gammel
fingernogle

Hvem er de??

Moderne menneske i Europa

For nylig (10.000 år - nu):

- Jæger samlere
- Landbrugsfolk
- Steppefolket (Yamnaya)

Tiden før mesolitikum:

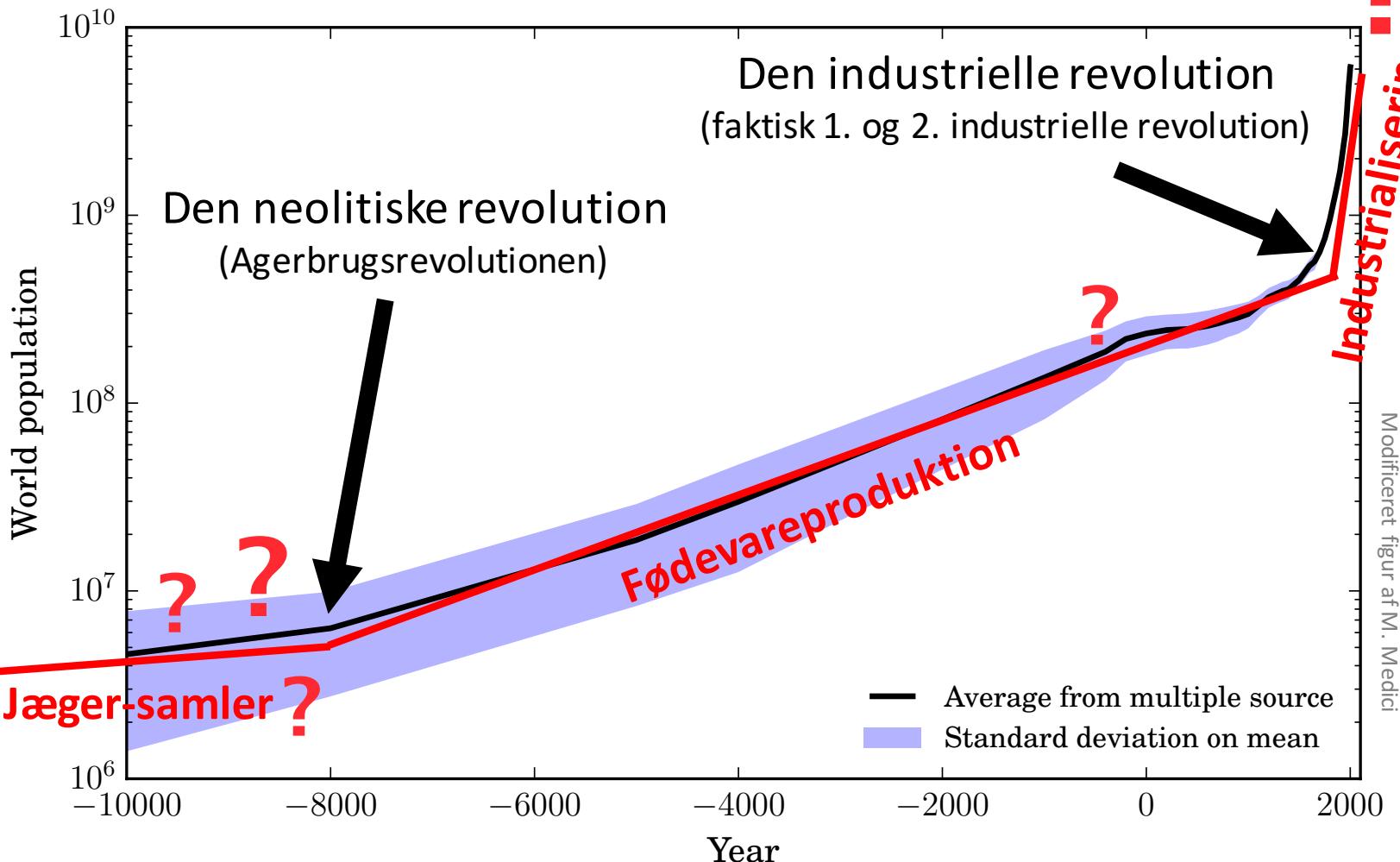
Vi ved det ikke!

Jordens befolkning

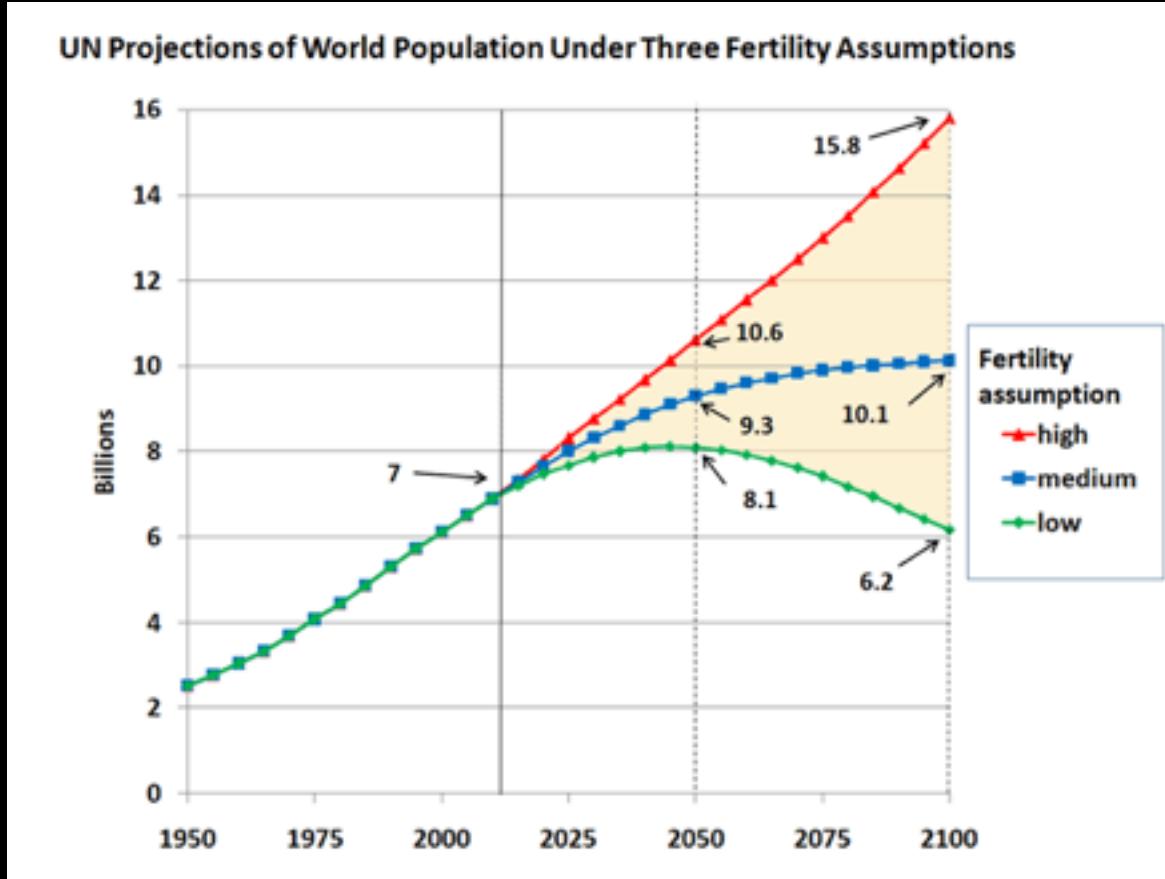
? ? ?

Industrialsering

Modificeret figur af M. Medici

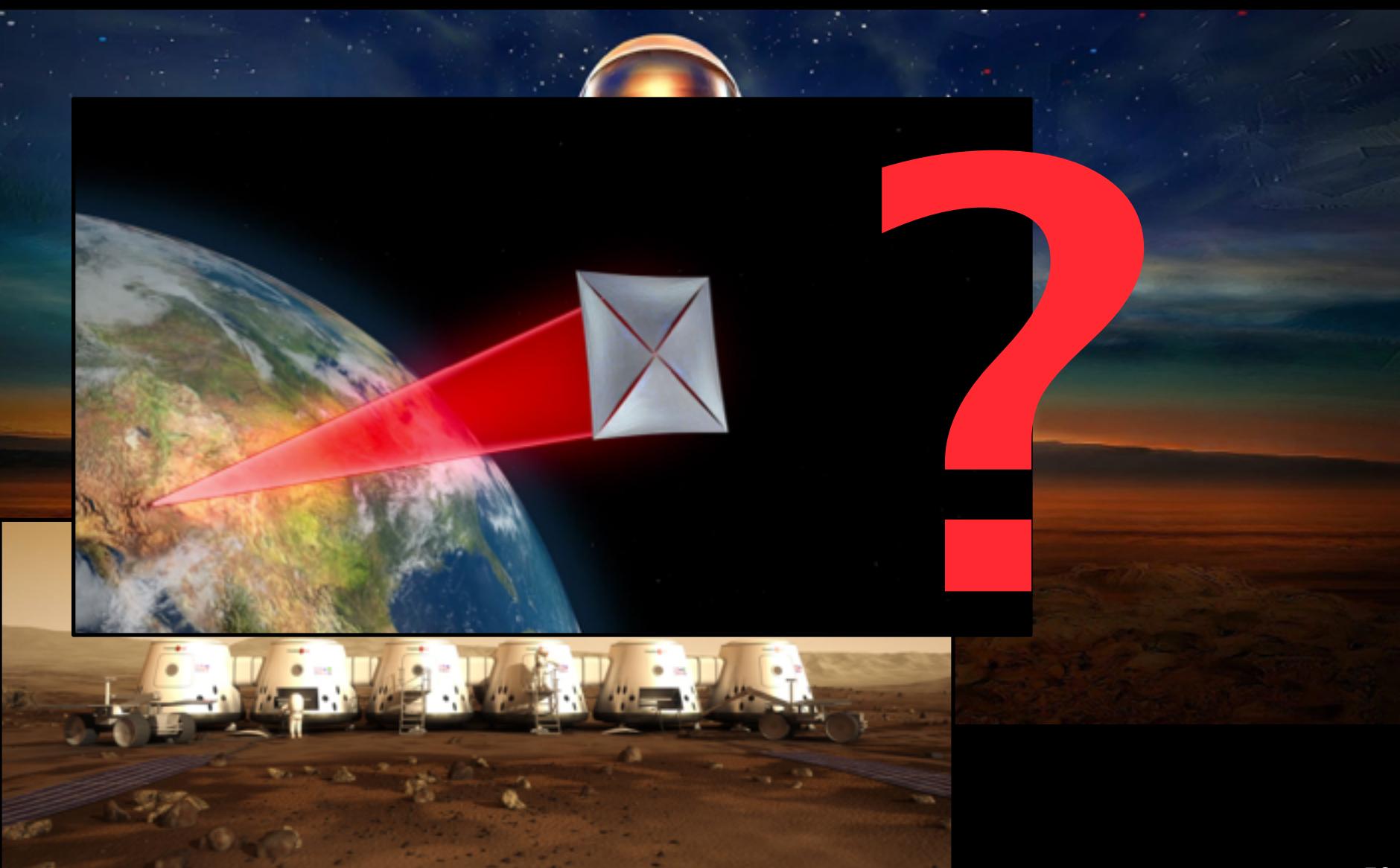
Jordens fremtidige befolkning

Vores bedste gæt
er 10 mia...

.... men vi ved det
reelt ikke...

Interplanetarisk civilisation??

Fremtidens svar?

Universets historie

Første atomer
379.000 år

Udviklingen af galakser, planeter, liv, mennesker, etc....

Big
Bang

Første stjerner omkring
200 millioner år

Big Bang udvidelsen

13.8 milliarder år

Hubble-
teleskopet

Universets spørgsmål...

Første atomer
379.000 år

?

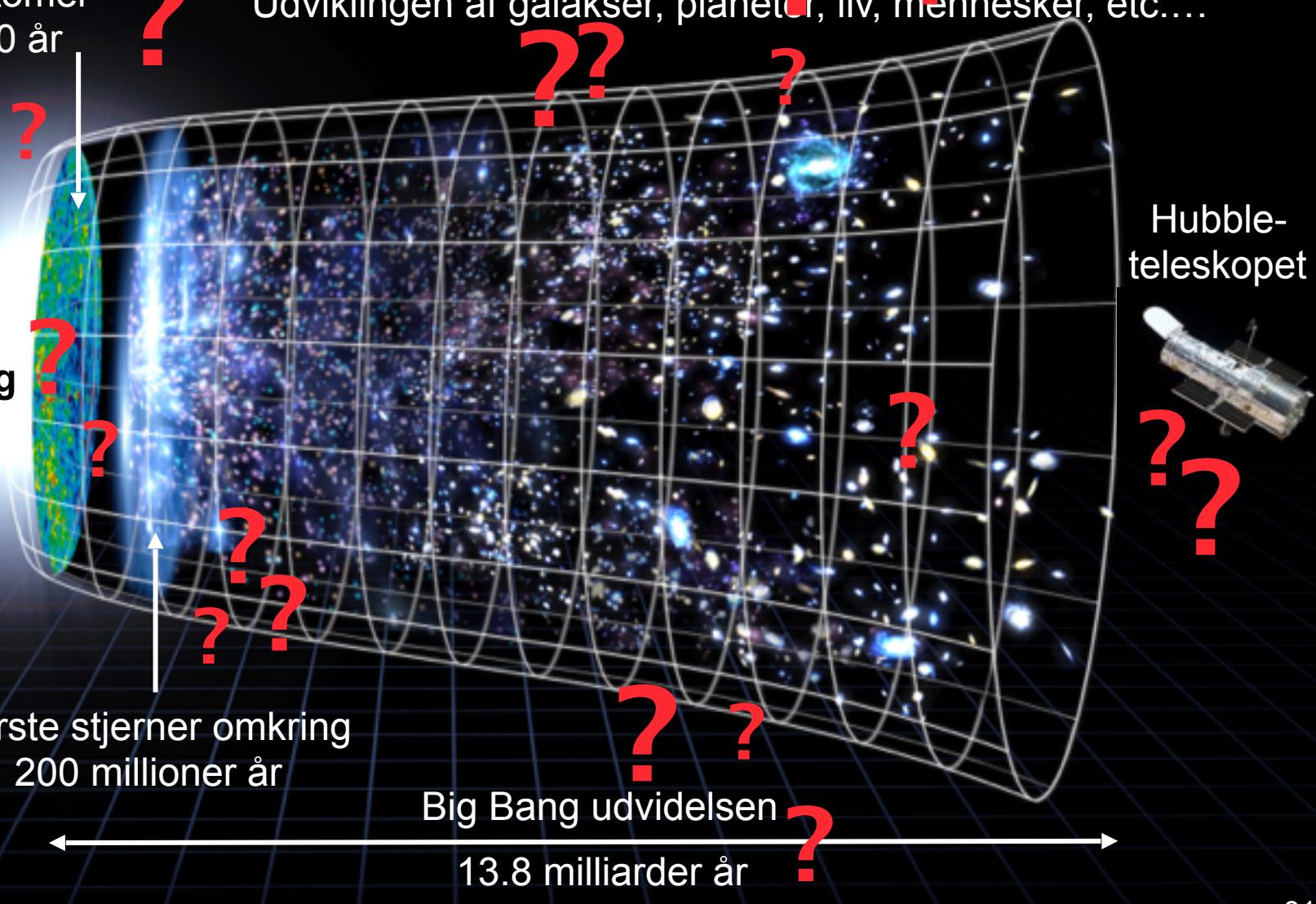
Udviklingen af galakser, planeter, liv, mennesker, etc....

?

?

?

Big Bang
???

Første stjerner omkring
200 millioner år

???

Big Bang udvidelsen

13.8 milliarder år

?

??

Hubble-teleskopet

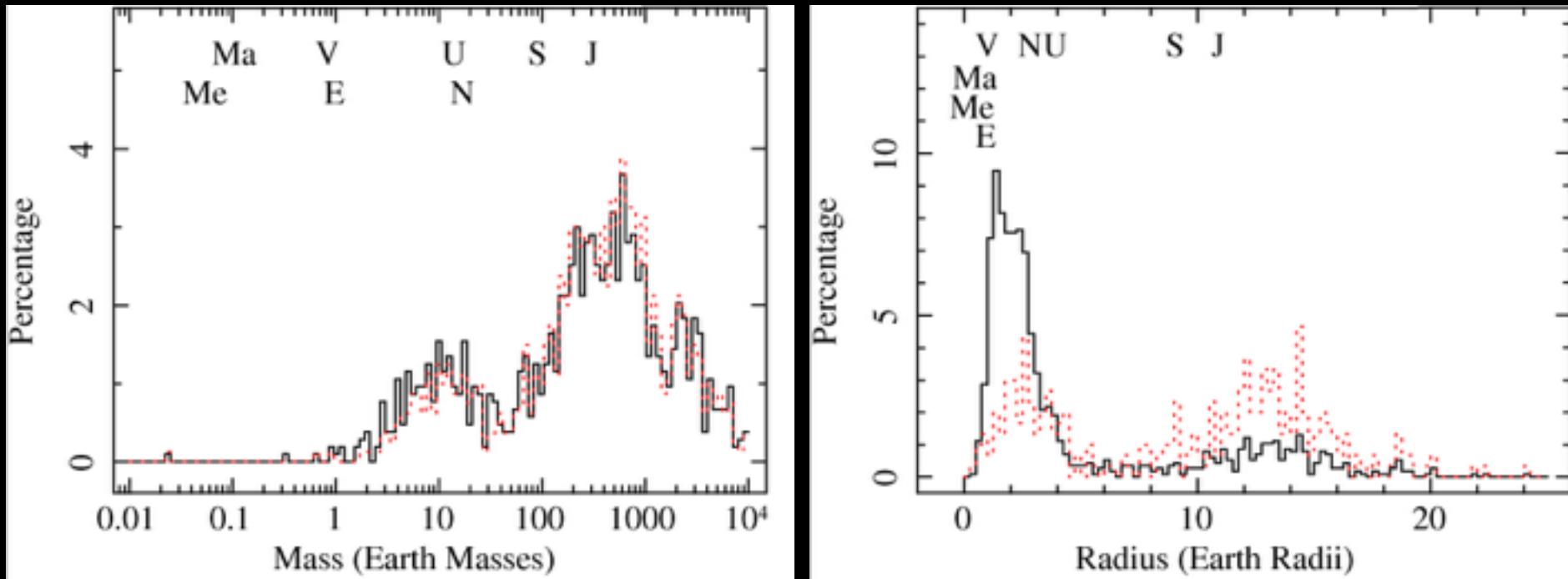
Tak for denne gang!

Bonus: Exoplaneter

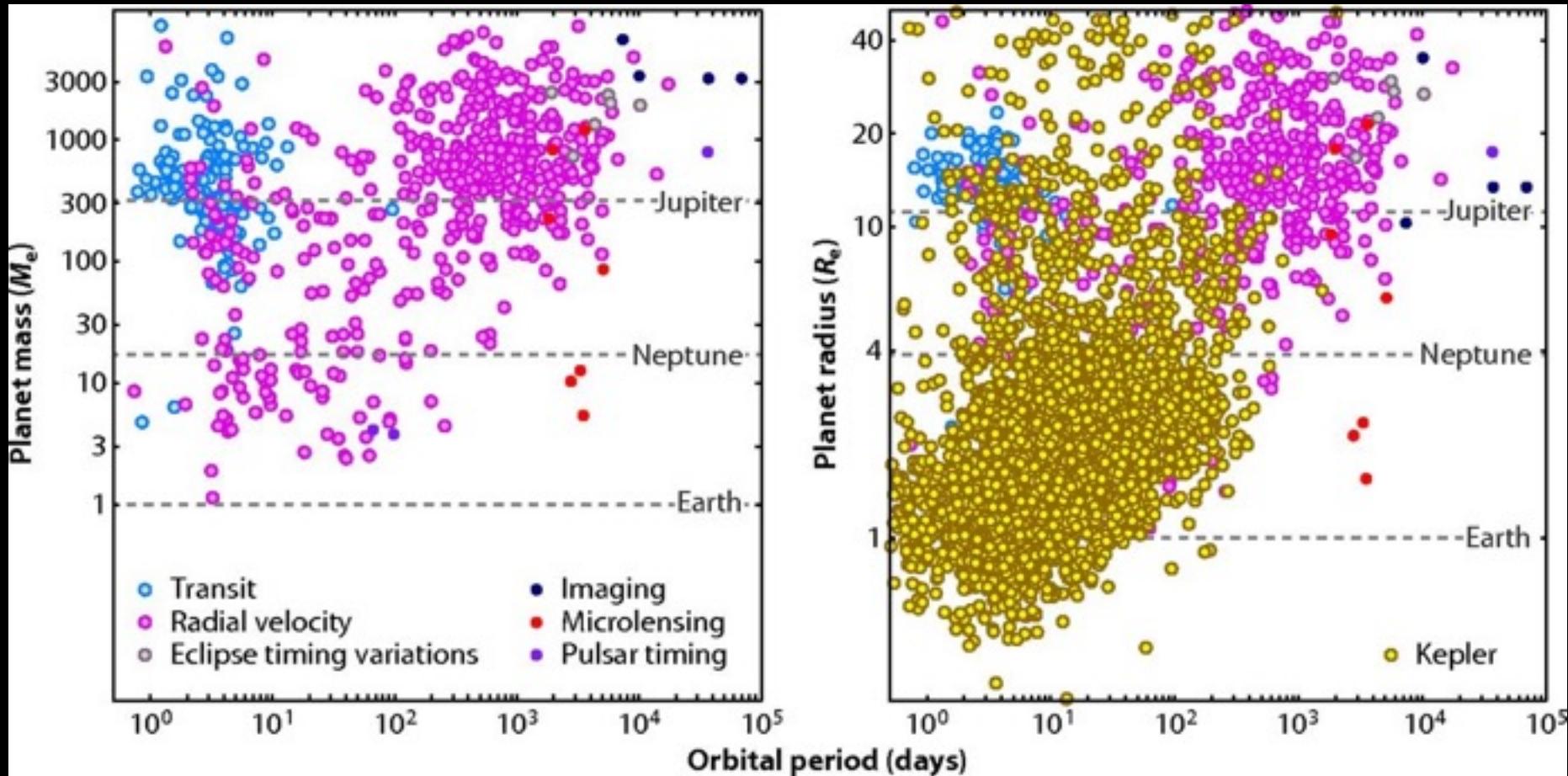
Exoplaneter - en gylden æra?

Hvor mange? Hvor store? Hvilde afstande? Alder? Komposition? Atmosfære? Liv?

Hvor mange? Hvor store? Hvilde afstande? Alder? Komposition? Atmosfære? Liv?

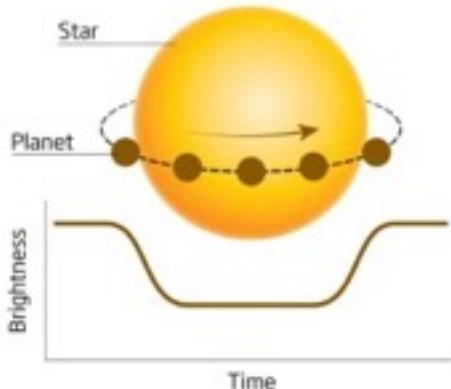

Exomåner

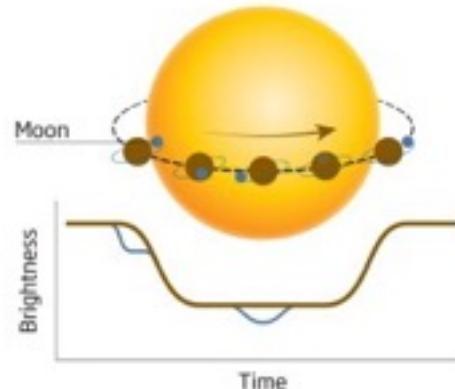
Exomåner skulle være små “hop” på de allerede små exoplanet signaler.

Moon spotting

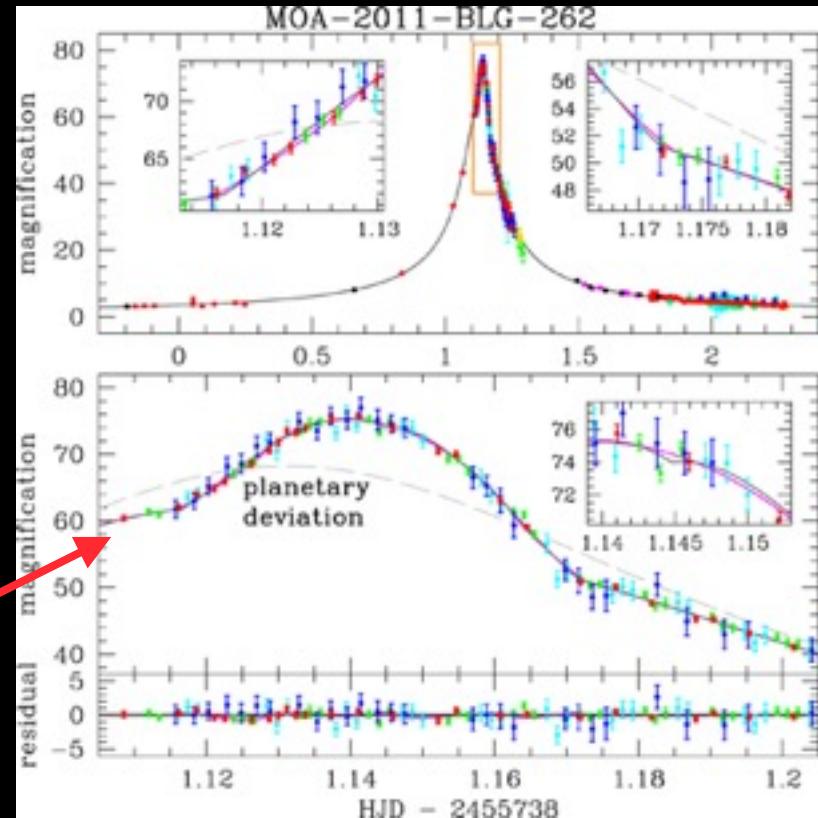
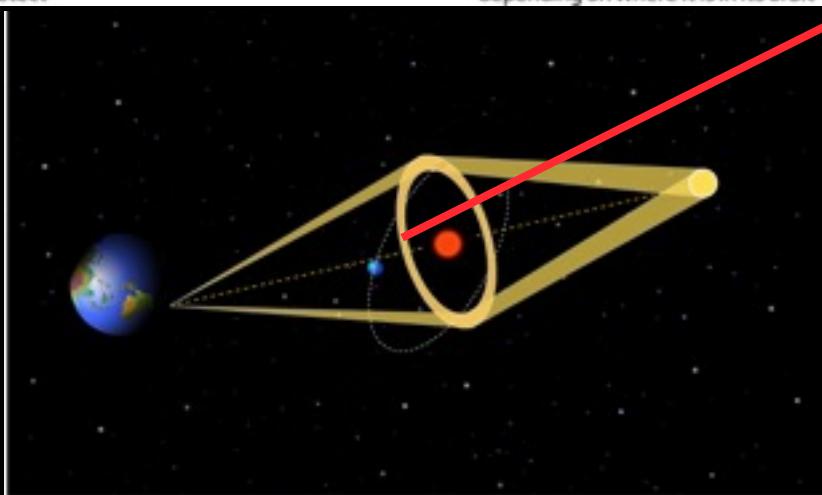
The signature of a moon orbiting a planet in another solar system is difficult to see

A planet causes a regular dip in the light reaching us from a star, so it is fairly easy to detect

A moon orbiting that planet will cause additional small dimmings - but at widely varying times depending on where it is in its orbit

Interessant nok har man muligvis allerede set en exomåne (med gravitational lensing).